

مکتب

۱۹۱۳ نچى سنه

۱۳۳۱ نچى سنه ربیع الآخر ۲۸

مارت ۲۴

۳ نچى سان. ايکى آطنده بر چغا طورغان تعليم و تربيه ژورنالى. ۱ نچى يل.

ملى تربيه.

غزيتهلردن:

„Всякое воспитаніе должно быть національнымъ, такъ какъ націоналізація начальнаго воспитанія существенная форма его демократизаціи; уваженіе къ бытовымъ и всякимъ другимъ національнымъ особенностямъ каждаго народа необходимо для развитія творческихъ силъ ребенка“.

بو- پيتر بورغه اونكان يانك آخرينك باشلا-
نوب، بويل، غنوارنك ۶ سنده يابلغان «عائله
تربيهسى» حقندهغى اسيزدنك مهم قرارلار-
ندن برسى. مونى تاتارچهغه ئه يله ندرسهك،
بولاي بولا: «هر بر تربيه مى بولورغه
تيوش، چونكه ابتدائى تربيه نك مى بولووى
آنى عواملاشدر وغه خدمت ايته. اوز ملتيناك
طورمشندهغى و باشقه خصوصيتلرن سويووى،
بالاده ايجاد قوه لريناك آچلووينه زور
ياردمهچيدر».

بوكونده «مليت» ديگان ندرسه نك غر بده
نيندى زور اورون طوقانلغى ياؤروپا مد-

نيتيناك اساسارندن ودينانك كيتشندن خبردار
بولغان كشىلرنك بارينه ده معلوم. ابن
خلدونك «عصبيه قوميه» ديوب آتاغان ندرسه-
سى بوكونك، «مليت» (ناتسيوناليزم) اسمى بلهن
آتالوب، شوندى كوچه يگان و نغايغان، كه اول
بيك كوب انسان جماعتلرن اويوشدروب
وهر غايه خياليه كه خدمت ايتدروب طور.
غر بليلرده وقتيله خلقلر آراسنده ايك زور جامعه
بولغان دين، ايندى اورنن «مليت» كه
بيروب آرتقى پلانغه چيگندى؛ يعنى غر بده
دين خلقلرنى اويوشدروچى بر «جامعه» لىكن
يوغالتوب، تيك تهذيب اخلاق و تزكيه نفسكه
خدمت ايته طورغان بر تعليمات بولوب قالىدى.
ذاتاً، دينك وظيفهسى ده شولغنه توكلمى؟ غر بده
ناتسيوناليزم بر شكل (فورما) غه قويولغان وهر
بر كشيونك يوره گينه (حكم، البته كو بچيلككه
قاراب) بر ايمان كيك اونلاشقان، وشول
ايماننى قوتلندرور اوچون، دينى حسنى

۹۰۵ نچى يل لارده بزنك ادبيات و مطبوعاتك-
غى حركتلر يېزنى كورگان ياوروپا مستشرق-
قلرنىن بعضلرى: «روسىده ياكما ملت ميدانغه
كىلدى» ديوب يازوب، بزنك، بزن تاتارلارنىڭ
آكار چاقلى «ملت» ديگان اسمگه مستحق
بولماغانلغىزغە، و تيك صوڭ يل لارده غنە آكلى
بر ملت بولورغە تلەگنلگىزگە اشاره اينكانلر
ايدى.

حاضر بزدە هر كم، ديورلك، «ملت» سوزىنىڭ
ياكما معناسن آزىمى، كوبىمى، آكلى، بر زمانلار
«ابراهيم ملتىنمن» ديوب يورگان تاتار،
ايندى: «تاتار ملتىنمن» ديوب قويا.

بز ايندى اوزون يوقۇبزدن اوياندىق؛
مدنى ملتلىر عائلەسىنە قوشولورغە تليىز؛ ايندى
بز اوز پۇچماقلر يىزدە، اوز آلدىنغە، بو-
رونغىچە يەشى آلاچق توگلىز؛ بز آچق ميدانغه
چغاچقىز، بقا (يەشەر) اوچون كورەشەچكىز؛
جانلى، مدنيتلى و آلغە كىتكان ملتلىر بلەن
آرالاچاق، آلالر آراسىندە اش كورەچكىز؛
موندن صوڭ، طبيعى اولاراق، علم و كمالات
تحصيل ايتەر اوچون بخارا، مصر و استانبولغە
كىتو كىمىيەچك، بلكە يەش اوسمىرلر مەلىكتىز-
دەگى منتظم اورتا وعالى مكنىلرگە گروە، گروە
كرەچكلر و باشقە ملت بالالرى بلەن بر پارتادە
يەنەشە اوطوروب تحصيل علم ايتەچكلر. بو
حالىدە بزنك بورونغى، ايسكى نظر، اعتقاد
واقتناعلر بزنك كوبيسى يومشايچق، قاقشا-
ياچق وحتى بوتونلەى جيمىرلەچك. مونەشول چاقدە
آلالر اورنىدە ياكما نظرلر، ياكما اينانيش
واقتناعلر كىرەك بولاچق.

بزنك ئەلى كوبيزدن ايسكى نظر و اقتناعلر

آرتدور اوچون توزولگان شعاىر
(обрядъ) لر كىك - ئەلە نىندى شعاىرلر،
مؤسسەلر، هيكاللر، اثرلر و يادكارلر تۇ-
زولگان. حاضر آندە «فايسى دىندەسن؟»
ديوب صورالىمى، بلكە فايسى ملتىنسن؟
ديوب صورالا. آندە هر كم اوز ملتىن سويە،
آنك ماضىسى، الوغ كشىلرى، بشرىتكە
خدمتى، انسانىت و مدنيت تارىخىدە طوتقان
اورنى، وطنىنىڭ گوزەللىكلرى، كمالات و ما
بەلامتىازلىرى بلەن افتخار ايتە وشول ملتكە
منسوبلىگى بلەن غورورانباراق قويا.

بو ياكما فورماغە قوبولغان ناتسىونالىزم
(ملىت) ياوروپادىن چقىدى، اوز آلدىنە بر
ملت بولوب يەشەرگە صلاحىتىدە اوشانغان
آزىا و آفرىقا خلقلىرى آراسىنەدە باروب
كردى. شول جملەدن، ياوروپا طوپراغىدە
يەشەسەك دە، بارى بر آزىا طورمىشى، آزىا
فكرى بلەن كۇن ايتكان، بزن تاتارلرغەدە بو
ملىت روحى كوبىن توگلكرە باشلادى. بزگە
بورونى باشلاب كرتوچى، البته، «ترجمان»
ايسى اسماعىل بەك غصپرىنسىكى در.
اول بزگە، عموماً، ياكما روح - ياوروپا رو-
حى بىرمىچى بولوب غزىتە چغارورغە طوتوندى
و «بزگە تل كىرەك، ادبيات كىرەك، مكنىلر
كىرەك!» ديوب قولقلر يىزغە طوقى باشلادى.
مونە بو اوچ نەرسە ملىتنىڭ تۇب نىگىزارى.
بزگە «صوراسرافىل» خدمتىن ايتكان «ترجمان»
نىڭ اوزگانى هم اوز تلىز بلەن يازو يازارغە
باشلاغان قىوم ناصرى لىر طرفىدىن كوچە يىتلگان
بو روح، اللهغە شكر، بزنك آرابزدە ياخشوق
جە يلوب بارا.

همان خاطر نده در ئهلی. موندی پراتیست لار، گر چه غزیته صحیفه لرینه کر مه سه لرده. هر یلنی ئهلی بر، ئهلی ایکنچی مدرسه ده بولوب طور ادر. بولارنک عارضی سبب لری، البته، هر واقعه ده اوزینه بر آبروم تونده بولا طور- غاندر. مثلا، «عالیه» شاگرد لری اوزارینک پراتیست و چغولارن قوولغان ایده شلرینک حق سزدن جبر له نولرینه بنا قیلدیلار، «مدرسه حسینیه» شاگرد لری ایسه مدرسه اداره سینک قاتی معاملهن سبب ایتوب کورسه تدیلر. لیکن بزنگچه حسینیه، عالیه کبی مدرسه لرده گی پراتیست و ترتیب سز لک لری - دینی مدرسه لرده دین علماسی بولور اوچون حاضر له نوچیلرینک پراتیست لاری در، که بونی حل ایتهر اوچون مطلقا دین مدرسه لر بزنی بر ترتیبکه سالورغه، آلاز اوچون عمومی بر پراغرامما با صارغه لازمدر؛ یوقسه بو کون بر حضرت «عالیه» آچوب اوز فکرینه مناسب بر پراغرامما بر له اوقوت با شلاب، شاگرد لری اوز فلسفه و طبیعتینه موافق رهوشده تر بیه قیلورغه طوتونسه، ایرته- گوسن ایکنچی بر حضرت «عالیه» دیگان بر مدرسه آچوب اوزنچه پراغرامما تر بیه اوچون یا کازاقونلار توزی باشلاسه، البته، موندی پراتیست و ترتیب سز لک لری هر وقت بولوب طور اچقدر. موندی پراتیست و ترتیب سز لک لری هر باینک کیتنده هر فابریقانتنک فابریقا- سنده کون صاین دیورلک بولغالاب طور ادر. لیکن مطبوعات و ملت نک بورچی بو پراتیست- لارنک هر قایوسینه خصوصی اهمیت بیر و توگل، بلکه مسئله گه عمومی قاراب، اصلندن تیکشروب، اساسی سبب لرن ئزله و شولارنی اصلاحه طرشودر.

ایتهر که تیوش» دیگان حقیقتنی بیک آچق ایتوب آکلاتدی. ملت نک چن ترقیسی ملت بالالارن حسینیه، محمدیه و عالیه کبی مدرسه لر که طوتو- روب قویوده توگل، بلکه چن فنی مکتبلر تأسیس ایتوده، یا خود تأسیس ایتلگان «حکومت مکتبلرینه» کرده در، دیگان حقیقتنی حاضر کوب کشی آکلی باشلادی. حاضر ایندی کوب کشیلر حسینیه، عالیه کبی مدرسه- لرده گی شاگرد لر که ملا بولور اوچون گنه اوقیلار، دیوب قاریلار. حتی، معلم بولور اوچونده خصوصی مکتبلر ده اوقورغه تیوش، مونک اوچون ده دار المعلمینلر تأسیس ایتهر که کیره ک دیلر. اوقویو اینه با صوچی شاگرد لر که ده اولدن اوزلرینک مقصد لرینی تعیین ایتوب شوگار مناسب اوقو مؤسسه لرینه کورور که تیوش دیوب قاریلار.

مونه شونک اوچونده ملی مطبوعات بر «عالیه» مدرسه سینک چو والولارینه آرتق اهمیت بیرمه دی و چغارلغان شاگرد لرینک «ملی قربان و قهرمانلار بز» دیوب آتامادی و آلا رغه اعانه جییارغه ده تقدیم ایتمه دی. تیک، اگر دین اوقورغه کورگان ایکانسز، اوقی بیرگز، ایندی اوقولا طورغان فنلردن راضی توگل ایکانسز، اول وقت فن مکتبلرینه، حکومت اوقو خانه لرینه کورگز، دیگان کبی اوستنگنه ئه یتوله طورغان مصلحت و وعظ لری بر له گنه اکتفا ایتوب قالدی.

بو «اصلاح» قیلونغان مدرسه لر بزده پرا- تیست و چو والولار صوکل یلارده شافتی اوقیش بولا باشلادی. «مدرسه محمدیه» و «مدرسه حسینیه» ده گی چو والولار غزیته اوقوچیلارنک

مکتبىسز تحصيل علم.

بولماغانلر اۇيلرنده ديوانلرينه طايانغانى حالدا كىتابلاردىن تحصيل كىمالات يولپنه توشمه ليلر. كىتابلر هر علم وفننى متخص پرافيسور - لرندىن آرتۇراق بللر. علوم وفنوننىڭ هر مسئلەسى كىتابلارغە مندر چىدر. فقط ايرنەپچى اوقوغنه لازىمدر. خلق اوقونى ياراتمى توگل، هر كون كىچەلردە بر نىچە گازپته وبرەر كىتابنى اۆلندىن آخىرىنە قدر اوقوب چققان كىشىلر يوق توگلدر، لىكن بو اوقولر حكايە ورامانلارغە گازپته وژورنالارغە حصر ايتلە - لر. بولارنىڭ فنى بولماغانلرى هچ كىمنىڭ معلوماتىن آرتدىمى، ايتسە، فقط فىكر واخلا - قىندىغنه تاتىر ايتلەر. تفنن اوچون ايسە، فنى كىتابلرنى اوقو لازم بولا.

نى اوچون سوڭ خلق فنى كىتابلرنى اوقومى، گازپته، ژورنال وادىيات اوقودن نى اوچون هىچ طويىمى؟ چونكى بولارنىڭ اۆلگىلرى اوقور اوچون بىك كوڭللىز بولالر، سوڭقى - لرى ايسە بىك كوڭللى بولالر. آنىڭ اوستىنە فنى كىتابلر، نى قدر اوقولسەلردە، سوڭىدىن خاطرده قالمىلر. خاطرده قالمىغاچ اوقو بللە اوقوماو مساوى كىبى كورنە.

مثال اوچون فن تارىخنى آلو ممكىندر. كىملر تارىخى كىتابلارنىڭ نىندىلرن اوقومىلر؛ اوقوغاندە تارىخى بيانلرنى آكلامى قالغان كىشى بولامى؟ هر كىم تارىخنى بىك كوب قارى وھىچ كىم آكلامى دە قالمى، لىكن معلومات تارىخى خاطرندە بولغان كىشى همان بىك آز بولا. تارىخنى فقط اوزپنه مؤرخ اسەن

«مكتب» اسملى مجلەدە مکتبىسز تحصيل علم حقندە يازو مقتضای محلىگە بلىكە بىك مناسب دە بولماس. شوپلە ايسەدە، بو كونلردە مقتضای حالگە قاراب، مین اوشبو مقالهنى يازارغە مجبورمن. اهل اسلامغە مکتبىدن باشقە تحصيل فنون حقندە اويلى باشلارغە وقت يىتكانى بو كونلارنىڭ مەم واقعەلرى ايلە تاما ثابت بولدىلر. مسلمانلر قاپولرى قاپانغانچى مکتبلرنىڭ ھەمسندە اوقومايلر، آلار قاپانغان تقدىردە مکتبىسز تفنن قىلو قايغىسىنە حاضرندىن اوك توشمە ليلر.

«قلملى عوام» طرفىدىن سوء تفسىرگە اورن قالماسون اوچون مقاله صاحبى اولا شونى ئەيتورگە مجبوردر: تحصيل علم اوچون اىڭ موافق طرىق مکتبلردە معلم آوزىدىن استماع طرىقىدر. بونىڭ اىڭ فائىدەلى بر يول اىكائىنە ايسكى عصارىدىن بىرلى هر ملت عقلاسى طرفىدىن اجماع قىلنمىشدر. صاحب مقاله بوڭا مىنكر توگلدر.

لىكن نظام عالم بنى آدمنىڭ يوزدىن طوقسان ياش وقتلرنده اورتا مکتبلردە تحصيلدىن محروم بولوغە مجبور ايتەدر. حال بوكە عمومى تعالى وترقى بنى آدمنىڭ ھەمسىنىڭ عالم و متفنن بولوون مقتضىدر. مۇنە، بو معمانى نىچك حل قىلورغە كىرەك؟ بو مىشكىگە قىارشى مکتبىسز تحصيل علمدىن باشقە جواب يوقدر. فرصت واقتدارى اولانلر مطلقا مکتبلردە نكەپىل تحصيل ايتمە ليلر، فرصتى يوقلر ياكە فرصتى اولوب دە اقتدارى

معلومات، که هر فن مسائل و معلومات
متفرقه در عبارات در. متداول کتابلرنک همه سینه
بو معلومات شتی متفرق صورتده مندر جدر.
اوقوچی اوقیده اوقی، خزانده بو معلوماتنک
همه سی جیلا. لیکن همه سی ئه رده نه سز ایتوب
آودارلغان اوطنغه اوشیلر.

خزانده سینه معلوماتنی بوروشچه آودارغان
کشی قایسی غنه مسئله صورالسه ده، هیچ برن
ازله ب طاوب جواب بیره آلمیدر. بو کشی
اوز مالینک حسابن بلمه گان بایغه اوشیدر.
بو باینک هر مالینه مالک بولونده شته یوقدر.
لیکن بیچاره هیچ برینک حال و حسابن اوزی
بلمیدر. عادی کتابلردن اوقوب معلومات جیغان
کشی ده شول قبیلندر. آنک ذهنده هر مسئله
باردر، لیکن کیره ک وقتده اول آنی قویغان
شورلیکندن تیز طاوب آلاغنه آلمیدر. کیره-
کمه گان وقتده اول مسئله آنک خاطرینه بر
کیلوبده توشه در، اما اول وقتده اش
اوزغان بولادر.

اگرده بر کتابده بر فننک مسائلی بیک
منتظم صورتده تزلگان بولسه، اوقوچینک
خاطرینه ده اول مسئله لر منتظم بولوب تزله-
چکدر؛ هر مسئله ده اوزینه مناسبتلی ایکنچی
مسئله لرنی ایسکه توشره طور اچق. بر فنی
شوندی کتابلردن اوقوغان کشی مکتبلرده
اوقوغانلردن کیم توگل، بلکه آرتق بله چکدر.
بو دعوا یا کما بر دعوا بولغانلقدن کوب
کشیگه احتمال یات طویلور. لیکن بو دلیلسز
دعوا توگلدر. کوب صامالو چکه لرنک مکتبیلردن
آرتق بلولری بونک دلیللرنندر.

فنی کشف واختراعلرنک کوبسی ایدیسون

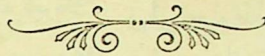
طاغوب بونک ایله مبتلی بولغان کشیلرگنه بله لر.
بولای بولغاچ کتاب اوقوبل تحصیل علم ممکن
بولماسقه کیره ک بولا توگلمی؟ البته ظاهر شویله.
تله سه نیندی کتابنی اوقوبله متفنن بولو
ممکن توگلدر. کتابلرنی مقرر بر پلان
و پراگرام بوینچه غنه اوقورغه کیره ک. اوقولا-
چق کتابلرنک همه سی نظم طبیعی اوزره
مندرجاتی خاطرده، من غیر اختیار، فالورلق
رونده ایتوب تألیف قیلنغان بولورغه کیره ک.
اما، بو ممکنمی صوگ؟ — بو بیک
ممکندر، هر فن اوچون ابتدائی، وسطی
وانتهائی درجه ده اوچهر -تورلی کتابلر
تألیف قیلنو ممکندر. قارئلر هر فندن اوْلا
ابتدائی کتابنی اوقوب خاطرلرنده قالد-
رورغه تییشلی. صوگره وسطی و انتهاییلرن
باشلارغه تییشلی.

تاریخ کتابلرنک تورلیسن اوقوغان کشیلر
تصدیق قیلورلر، که بونلرنک بعضلرنک
مندرجاتی اوقوچینک خاطرلرنده بیک آسات فنه
قالادر، بعضلری اوقوغان صابن -چ- ووالا
بارادر، بو تفاوت کتابلرنک یازلولرنده غی
تفاوتکه مبنیدر. مرحوم مرجانی حضرتلرنک
مستفاد الاخباری ایله بو زمانده چققان تاریخ
ملیلرنی چاغشدرغان کشیلر بو تفاوتنی سیزه لر.
اگرده تاریخ اوچون خاطرده قالو بابنده
ایدیالمنی بر کتاب یازلسه، آنک مندرجاتی
هیچ اونوتلماسلق و صاناشماسلق روده قوه
حافظه ده قالاچقدر.

کتابنی مندرجاتی خاطرده چووالماسلق
رونده ایتوب تألیف قیلو اوچون مؤلفینک
علم روحدن و منیمونیکه اسرارندن خبردار
بولووی لازمدر.

وفلاماریون کبی صامالو چکه لردن چغووی ده
 بو دعوانی تقویه قیلماقده در .
 بو دعوا، یعنی مکتبده اوقورغه فرصت
 واقتداری بولماغان کشیلرگه منتظم ایتوب
 تألیفی قیلنغان کتابلردن اوقوب تفتن ایتونک
 امکانی الوغ بر دعوادر . بوندی قسقا مقاله لر
 بلگنه آنی اثبات و مخالفلرن اقتناع ممکن توگلدن .
 لیکن عالم و متفتن بولونی چن کوگلدن

تله بده محروم بولوب قالغان و قالاچق کشیلر
 اوچون بو بیک مومدر .
 سعادت عمومیه بودعوانک ثبوتینه و میدانغه
 چغووینه منوطدر . سعادت عمومیه طرفدارلرینه
 بوخصوصده تورلی تجربیه لر ایله اجتهاد قیلوب
 باغو تیشیلیدر . موفقیت مأمول بولماسه ده بو
 مسئله حقنده ار بابینه اجتهاد لازمدر .
 احمد هادی مقصدی .

ابتدائی مکتبلرده اوقوتولا طورغان فنلر

هم آلارنک پروغرامماسی .
 (باشی ۲ نچی صانده) .

اصول حرفیه . بوایک قدیمگی اصول؛ بو
 اصول بله اول زمانلرده یونانلار هم روملار
 اوقوتقانلار؛ سوکره اورتا عصرلرده بوتون
 یاوروپا مملکتلرنده استعمال قیلنوب بزنک
 عصرگه قدر کیلگان . خیر، کیک روسیه نک
 بعضی بر "تسیر قوونوپریخودسکی" مکتبلرنده
 حاضرده بو اصول بله اوقوتالار . بزنک تانار
 مکتبلرنک ایسه بیک کوبسندده بو کونگه
 قدر بو اصول استعمال قیلونوب کیلدر .
 اصول حرفیه نک اصلی - حرفلرنی، یعنی
 آلارنک اسملرینی هم شکل لرینی حفظ قیلدرودن
 عبارتدر . حرفلر حروف هجارتینجه اوقوتولالار .
 روسلر حرفلرنک اسملرینی اسلاؤبانجه ایتوب،
 азъ, букн, вѣдн, یا که لاتینجه а, б, в, г, д
 диоб اوقوتقانلار؛ بزنک مسلمانلار
 الیف، بی، تی، شی، جیم، حی... دیوب
 اوقوتالار ایدی . حروف هجا اوشبو رهوشجه
 اوقوتولغان . معلم الفبائی آچدروب، شاگردینه
 اولنگی «ا» حرفنی کورسه توب اوزی
 قچقروپ و صوروب «الیف» دیگان . شاگرد
 آنک آرتندن تکرار قیلغان . شول طریقه بوتون
 حروف هجا بر نیچه قابات اوقوتلوب چغارلغان .
 شاگرد کوب مرتبه لر تکرار قیلوب، کوب
 عذابلر چیکگچ حرفلرنک اسم و شکل لرینی
 یادلاغان؛ حرفلرنک ترتیبین آلماشدروب کور-
 سه تکچ، آلارنک اسملرینی ئه دینه بلگان هم
 اسملرینی ئه یتکچ آلارنک شکل لرینی الفبادن
 تابوب کورسه ته ده بلگان . بودرجه حرفلرنی
 بلدرگچ، "ایچک" که کوچلگان . "ایچک"
 بالالارنک باشلارینی نی چاقلی و اتقانینی "ایچک"
 اوقوغان کشی اوزی بیک یاخشی بله طورغاندر .
 سوکره ایچکلر اوقی بله باشلاغاچ، بالا اوچون
 بوتونله ی معنی سز بولغان عرب سوزلرن
 و جمله لرن سورهلر اوقوتا باشلاغانلار .

آکلامی حفظ قیلودن باشقه، اوقوغانده اوزینک قوّه عقلیه سینی صرف قیلورغده برده طوغری کیلمی. بو اصول بلهن اوقوتو بتونلهی معلم اوقووینه اوخشاتوغه غنه بنا قیلنغان بولا. شاگرد اوزی اوچون یاگنی بولغان حقیقتلرگه هیچ بر اوز قوه سی بلهن ایرشمی، فقط معلم ئەیتکاننی تکرارغنه فیلا، شونک اوچون شاگردنک بارلق شغلی معلم کورسه نکان حرفلرنی وسوزلرنی، اوز ذهنینی یورتیی، حفظ قیلوب بارودن غنه عبارت بولا. درست، شاگرد معلم کورسه تکاننک صوکنده، بو حرفلرنی اوز یگنه اوقو و تکرار قیلو بلهنده شغللننه، آلازنگ شکل لرن اعتبار بلهن قاراب یادینه آلا، لکن شولای بولسده بو شغل معلم بلهن اوقوغان نرسه نکان تکرار یغنه بولوب، بالانی هیچ بر ذوقلاندرمی، فکرینی اشلتمی و آچی، فقط خاطرنگنه اشلته؛ فسقه سی بو اصول بله اوقوتقاندە بالالارنک ذهنلری اشله وچیلک صفتی ده بولمیدر.

(۳) بوغنه آرنه لی: اصول حرفیه بله اوقوتو پیداغویانک «تدریجی ره وشک اوقوت» دیگان اوچنچی قاعده سینده خلاف در. باشک نوقی بالا- لارغه اقتدارلاری جیتمه سلیک حرف هجا حفظ قیلدرونی تقدیم قیلالار. کتابنی قولینه آلو بله بالا بارچه حرفلرنک اسملرینی هم آلازنگ شکل لرنینی یادغه آلورغه تیوش. بو بیک آور مسئله؛ بو آورلقنی جیکله یتورگه بیک کوب زمانلر طرشوب تورلی چاره لر اویلاب قارا- غانلار، لکن اصولنک اوزینی اوزگارتمی طوروب اشکه جیکلک کیتره آماغانلار.

بعض بر پیداغولار (مثلا XVII نچی عصرده باز یدف) بو اصولنی جیکله یتویولنک تورلی ئەمه ل

شولای ایتوب اصول حرفیه ایله اوقوتقاندە شاگرد- لر اوزلری بر نرسده آکلامیچه اوچ باصقچ اوتەرگه تیوشلی بولغانلار: (۱) حرفلرنی حفظ قیلورغه، (۲) سوزلرنی ایجکلرگه، (۳) معنی سینی آکلامان سوزلرنی سورهلر اوقورغه.

اصول حرفیه نک حاصیت وقصورلری:

بو اصول بله اوقوتوب کوب عدا بلر چیکگاننک صوکنک شاگردلرنی اوقورغه اویره- توب بولا. اصول حرفیه نک بار خاصیتی شولغنه در. قصورلری توبه نده گی ماده لردن عبارت:

(۱) بو اصول بله اوقوتقاندە شاگردلر حرفلرنک اسملرینی حرف هجا ترتیبیچه هیچ بر آکلامی حفظ قیلالار. چونکه حرف لرنک اسملری بلهن آلازنگ نیگه کیره ک ایکانلر کیرینی برگه قوشو ممکن توگل؛ بالا بو برده کیره کیمگان نرسه لرنی نیگه حفظ قیلدروب مینی عدا بلیلر ایکان دیوب آبدراب طور. بالالار ایجکگه کوچکانده آکلامی طورغان یاگنی بر اش بله شغللر نورگه کرشه لر. شولای ایتوب، شاگردلر اصول حرفیه بله اوقوتقاندە اوقونک ایکی باصقچینی هیچ بر نرسه آکلامی اوته لر، شونک اوچون اوقونک اوچنچی باصقچی- سورگه کوچکچ بالالرنی آکلاب اوقورغه اویره تو بیک چمتون بولا. بالا ایندی تلیننه نی طوغری کیلسه، شونی اویلامی ئەیتورگه تمام عادتله نوب جیتکان بولا؛ آنک بو عادت ن تاشلا- تو بیک جیکل اش توگل. بزده گی «چیر کیتەر، عادت کیتمه س» دیگان مقال بیک طوغری سوز. شولای بولغاچ بو اصول بله اوقوتقاندە آکلاب بلوچیلک صفتی بولمی.

(۲) اصول حرفیه بله اوقوتقان ده بالاغنه،

وحیلەلەر اویلاب چغار ورغه مجبور بولغانلار. مثلا، حرفلرنی تەملى قامردن ياصاتوب، بالالارغه شول حرفلرنی دورت آطنهغه قدر آشاتسەڭ، اوقورغه اويره نەچكلەر ديگان لەر. الحاصل، بالالار حرفلرنی حفظ قىلغانلار، اما آلارنڭ طاوش مضمونىنى آڭلاماغانلار. شونڭ اۇچون آلارنڭ، مثلا، «اليق، لام، حى، ميم، دال» لردن «اليق لام حى ميم دال» ديگان سوز چقىمى، «الحمد» ديگان سوز حاصل بولووينە ذھنلرى هيچ بر ايرشە آلماغان. هنوز بر تورلى روحسز شغل، بالالار اۇچون معنى سز حرفلرنى عدا- بلانوب حفظ قىلو، شا كوردارنڭ بوتون ذھنلرن ئوتروب، اوقودن بوتون اخلاصلرن قايتار- غان، حتى اوقوغە بالالارنى دوشمان ايتكان. اصول حرفيە بلە اوقوتقاندە بالالارنى يازارغە اويرەتودە بيك چيتون. يازوغە اويرەتونڭ اساسى- سوزلرنى تاوشلارغە بۇ لۇدن عبارت، اما اصول حرفيە بلەن اوقوتقاندە سوزلر طاو- شلارغە بولنمى، شونڭ اۇچون اصول حرفيە بلە اوقوتقاندە يازا بلىگان كشىلر بيك سىرەك چغار ايدى. شولاي ايتوب اصول حرفيەدە مذکور اۇچ صفاتنڭ برسيدە يوق.

اصول مديە. بو اصول- اصول حر-

فيەنڭ آورلقلارن جيگله يتور اۇچون ظاهر بولغان اصوللەر. اۆل بو اصولنى استعمال قىلوچى ۱۷۰۰ نچى يىللارده «تسيداير» ديگان كشى بولغان. بزنڭ روسيەدە بو اصولنڭ اياڭ ياخشىسىنى «نيكولسكى» فامىليەلى بر پوپ توزوب «عوام الفباسى» نامندە بر نمونە چغارغان. بو اصولنڭ مضمونى مدلرنى (يعنى بر تاوشلى حرف بلە بر تاوش سز حرفنى)

آڭلاتمى، قورى حفظ قىلدىر ودن عبارت. معلم بو اصول بلە اوقوتقاندە شا كوردلر ينە تاوشلى هم تاوشسز حرفلرنى آيروب بيان قىلمى، باكە طوغر بدن طوغرى مدلرنى (بر تاوشلى حرف بلە بر تاوشسز حرفنى) اوقوتنا باشلى. طبعى، بالالار بو مدلرنى نېچك ايتوب ئە يتورگە اوزلكر ندىن تو- شونە آلمىلار، شونڭ اۇچون معلم آرتندن تكرار قىلوب بارالار هم قات قات تكرار قىلغاچ، يادلار ينە آلالار. بالالار اوقى طورغان اقبلا- لرنده غى مدلرنى كورورگە هم آلارنڭ اسملرىنى آتارغە عادتلەنگاچ، باشقە كتابلارده غى مدلرنىدە ئە يتورگە توشونلەر. شول طر يېقە كوب مدلرنى حفظ قىلغاچ، سوز و جملەلر اوقورغە كوچەلەر. البته بالالار اوقونڭ بو باصقەچندەدە آڭلامى، معلم گە گنە ايرروب بارالار. بو طر يېقە اوقو- تونڭ كوزگە كورنوب تورغان اوكايسز لقلارى اصول مديەنى بر آز ياخشى تورغە مجبور ايتدىلەر. مثلا، بعض پيداغوغلار شا كوردلر ينە تاوشلى حرفلرنى اوز تاوشلارى ايلە گنە اويرەتوب، صو- گرە، تاوشسز حرفلرنڭ اسمىنى ئە يتميچە، طوغرى «ئا، نا، غا» دىوب مدلر اوقوتورغە كوچدىلەر.

اصول مديەنڭ خاصيت وقصورلرى.

اصول مديە اصلى بر اصول توگل، فقط اصول حرفيەنڭ بر آز ياخشى تىلغان نوعسى- گنەدر. شونڭ اۇچون دەه اصول حرفيەدە بولغان قصورلارنڭ بارچە سيدة آندەدە باردى. درست، بو اصول اوزينڭ صافى رەوشندە بولسە اصول حرفيەدە بولغان برنچى آورلق- حرفلر تانونى بترەدر. اصول مديەنى چغاروچىلار حروف هجا حفظ قىلدىر ونى بتر و ايلە اوقورغە

بو اصول نڭ بر وقتدهده هم بر بيردهده آرتق
كوب انتشارى ده بولماغان. تيك مع التأسف،
بزنڭ تاتارلار آراسنده غنه (اوزينڭ صافى
رهوشندهده توگل، بلكه كوب بوزولغان،
اوزگار تىلگان هم بوناشدرلغان كوينچه كيلوب
كرسهده) يكرمى بيش، اوتوز يللاردن بيرلى
اصول جديده ديگان ماطور اسم آستنه تاراوب
ياتادر.

بعض بر پيداغولار بو اصول مديه نڭ
آوراقى واوكايسز لقلار ينى آكلاب، يوقاريك
ايتلگانچه تاوشلى حرفلرنى تاوشلارى ايله
اوقوتا باشلاغانلار هم شولاي ايتنه طورغاچ،
هميشه اصول صوتيه گه ياقينلاشا بارغانلار.
آخري بار. محى الدين قربانغلييف.

اويره تو اشلارن قسقارتور بزم هم جيگله يتور بزم
ديوب اميد ايتكانلر ايدى؛ اما عمليات ده بو
طريقچه اوقوغه اويره تونڭ ترتيبى طبعى بولوب
چقماغانلقدن، تعليم نى جيگله يتمى، بلكه
چيتونله شدره گنده در. مدار تاوشلاردن سوزلرگه
كوچهر اوچون بر باصقچقنه بولوب كلام نڭ
اصل جزئى بولماغانلقلارندن اوقوغه اويره-
تونڭ اساسى ونيگىزى بولا آلميلار. مدار
شا كردار اوچون بوتونلهي بر كيره كسز نرسه
بولوب طويولالار هم شا كردار آلارنى معلم
آرتندن تكرار قيلوب آكلارغه اجتهاد ايتمى،
هم ذهنلر ينى صرف قيلمى حفظ قىلو بقنه بارالار.
شونڭ اوچون بو اصول بله اوقوتقاندده
مذكور اوچ صفاتنڭ برسيدة تابلمى، خير،

محررگه.

(قطعه)

اى محرر! قايسنه بيرگان يه شن كوز كبريا!
اى مصور! كمگه بيرگان پاك وچن سوز كبريا!
قايت ئلى مونك وطنغه قايت ئلى صارغا يتمه لى!
كوز قاراشكدن كرر چير طابماسونچى كر، ريا!
آللى يلك اوزگاروب كيتدى لغت هم اصطلاح
سودا گرلكدر ضياليلىق وسودادر ضيا.
جانليراق طور مشك بتدى، شانليراق بر اشك يوق
بر برن چه ينى بيشنچى يلدغى كوب اوليا.
آللى يلى طوردى چوپانسز آيرلشدى باش كتو.
قارت بورى كوك بارى قورغان آيرم آيرم بر اوبيا.
«اول عمر دن قورقه شيطانلر» ديگان توسلى رسول
بر قاراشك اياڭ شوما يا لغانچينى سوزدن طيا.

مدرسه لربزنىڭ تارىخىنىڭ بىر نەزىرى .

I

مىنىتىنىڭ ئاۋىياسى بولغان بۇ مۇسسەلرنىڭ
ايندى تارىخى تىقتىش ايتلىگان، اشلىنگاندىر
دېھرىگە مەكىن؛ لىكن واقىدە، توگلى ياۋروپا،
حتى آزيادە مىسلمان ادبىياتىندەدە توبلى تارىخى
بىر اثر، مىسلمان معارفى، مىدرسەسىنىڭ نىچىك
ظهور ايتوب نىچىك ترقى ايتكىلى حقندە توبلى
بىر ماقالە فلان يوقدر . ك . اشمىدتىڭ ياۋروپادە
اينڭ مشهور والوغ خىدمت سانالغان «پىداغوغىيا
تارىخىندە» مىسلمان معارفى، مەكتىبى حقندەغى
قىسمى كوپ اورندە يالغىش، دىلىلسىز ھەم آلدىنە
آلغان موضوعىنى ياخشى آڭلاماوايلى يازلغان .
مادزىلىفسكى اوزىنىڭ «تارىبە وتەلىم تارىخى»
اسمى ايلى يازغان اثرىندە (پىتېر بورغ ۱۸۹۲
ص ۲۰۹-۲۰۷) مىسلمان پىداغوغىياسى توغرىسىندە
بارى بىر بىت كىنە يازوايلى قىناعتلەنگان . ياۋرو-
پادەغى عمومى تارىخ كىتابلارندە (مىثلا شلو-
حصىر، ۋىبىر كىبىلر) مىسلمان معارفى توغرىسىندە
تىك مىنىت چەتتىن گىنە سويلەنە . مىسلمان مەكتىبى
تارىخى فاكتە ايتوبكىنە ذكر ايتولە . تىك سوڭغى
يىلدەغى بىعض بىر مىستىشقرلار (مىثلا دىلفىن،
خورگرونىسە، مىللر، كرىمىسكى،
نالىفىكىن وغىرلر) بىعض بىر مىصوص مىسلمان
مەكتىبلرىنىڭ داخلى خاللرن اوگراندىلر . لىكن
آلاردە عمومى مىسلمان معارفىنىڭ تارىخى
ۋانىڭ ياۋروپا مەكتىبلرىنە علاقە ومناستىن
يازمادىلر .

ھەم حقىقتا بۇ درىست، اسلام عالمىندە بۇ
حقدە بىر اثر اولمىق اوزرە كىشف الظنونندە

اوتكىن ماقالە بىزدە اسلام عالمىندەگى ايكى
درىس مۇسسەسى - مەكتىب ايلە مىدرسەنىڭ بىعض
وقت بىر بىرىسندن آيرىلمى يور وگانن يازغان
ايدىك . ايندى بىز بۇ اورندە اول «بىعض وقت» نى
قالدىروب بولارنى تمام آيرىم ايكى مۇسسە
اولمىق اوزرە قىبول ايتە بىز . ھەم اوشبو «مىدر-
سە لربزنىڭ تارىخىنىڭ بىر نەزىرى» مەزنى مىثلا
بالالار اوقتى تورغان اورن - مەكتىب دن يوغارى
اولغان مۇسسەگە بىلىگولىبىز . بىزنىڭ بولاي
بىلىگولاوبىز اوز بىز طرفىدىنغىنە بولغان بىر اش
توگلى، چونكى مەكتىب ايلە مىدرسە اوزلرىنىڭ
بىتون تارىخلىرى ايلە بىر بىرىسندن آيرىلالار .
آلارنىڭ «بىعض وقت» قاتناشوب يورولرى
بىعض بىر اسباب واحوالىگە قارىقتە كىلىگان اش .
مەكتىب نىڭدە مىدرسە نىڭدە تارىخلىرى
بىزنىڭ اسلام عالمىندەگى توگلى بلىكە بىتون مىد-
نىت عالمىندە قول تىمىگان بىر مىوضوع درى .
بۇ ايكى مۇسسەنىڭ تارىخى اولمىق اوزرە
يازغان بىر نەرسە بولسە اولسە مشهور ن .
آستراومىڭ معارف نظارتى ژورنالنىڭ ۱۹۰۶-
۷ نچى يىللىردە يازغان ماقالەلرى بولور . بۇكىسە،
مەكتىب ۋانىڭ تارىخىنىڭ ھائىد ايتوبىرەك
يازغان بىر ماقالەسىندە (Ж. М. Н. П. за
1906 г. № 2, отд. III, стр. 113—116)
ايتە:

«مىسلمان مەكتىب مىدرسەسى، توگلى
آزىادە بلىكە، ياۋروپانىڭ مىنى ترقىندە مەھم
اورنىنى اشغال ايتە . اوشبو سببىدىن مىسلمان

برنجی گیمناز یاسینک تار یغلرندن ۋلادیمیر وف
تالیفی ۳ جلد، قزان دوخو ۋ نوی سیمینار یه سینک
تاریخی قالون بر جلد. آلتغان بر مؤسسە نك
نیچك تاسیس ایتوب، نیچك ترقی ایتکان، جمعیتکه
نیندی فائده لر کیتورگان، آندە کملر اوقوتقا-
نلر، هم نیلر، اداره چهلری نیچك اولغان.
بولارنی تفصیل ایله سویله و آیروم تار یغلرنك
جلدلرن قالونایتالار. ایندی بزده ۱۲ عصر
دوام ایتوب کیلگان مکتب ایله مدرسه لرمز نك
نیچك کیلوب چغوب، نیچوك ترقی ایتکانلر؟
بولارغه جمعیتك، جمعیتکه بولار نك مناسبتی
وتأثیراری نیچك اولغان؟ عرب، فارس، هند،
تورک عالمرنده بو مؤسسە لرنیندای تاسیس-
لرگه اوچراغانلر. بو حقدە بزده بر اثر بولما-
وی یوزمزگه قزلق کیتوره طورغان اشدر.
ئەلی همان بولارنی تفتیش ایتو کیله چك گه
قالا. بولارنی تیوشنچه تفتیش ایتوب اشلاب
چغاروزور مشقتلر هم اولوغ خدمت طورا.
الله نصیب ایتوب بر قول تیسە، تیوشلی
معلومات جیولوب بیئتسه کیله چكده
بزده بو خصوصه بر بر اش ایتوب قارار بز.
حاضر بز بو «نظر» بزده مدرسه نك اول
آغر تاریخنه قول تیگزیمبز، تیک اوتکان
مقاله ده ئەیتکانمز چه، «مدرسه لربز یاؤروپا
مکتبلرینك برسی ایله آماشنوب بتکان
وقتلرنده اوزلرینك نرسه لرن یوغالتالار» ایکل-
نن کورسه توهم آنك ۱۲ عصرلق عمرینه تیزگنه
ئەیلەندروب بر کوز سالو ایله قناعتلە نه بز.
اوشبونك اوچون مینم بو یازغانم مدرسه
تاریخنه عائد بر مدغل كمنده گنه
بولور. بو مقاله نی یازار اوچون فائده لانغان

(۱۲۷۴ هـ. مصر طبعی جلد، ۱ ص ۴۹) تاج الدین
علی بن انجب بن الساعی البغدادی اسمده
۶۷۴ هجریده وفات ایتکان بر عالمنك «اخبار
الربط والمدارس» اسمنده بو موضوعده بر
کتابی بار ایکنی ذکر ایتلگان، لکن مونی
بز کورمدمکز کبی آستراومف ده کورمگان،
بو کون بارلغی ده معلوم توگل. مصرده الازهر
مدرسه سی تاریخنه عائد خطط توفیقده، هم
خطط مقریزی کتابلرنده بعض معلومات بار،
لکن آلار عمومی توگل. عمومیرهك بولغان
بر نرسه بولسه اولده چرجی زیدان نك
«تاریخ التمدن الاسلامی» سینك ۳ نچی جلدنده
حس ۲۰۸-۱۹۹ ده «المدارس فی الاسلام» دیگان
مقاله سی بولسه کیرهك. لکن بو غایت قستە
بو حقدە توپلی بر نرسه ده بیرە آلمی. بزده
مدرسه تاریخنه عائد بارلق نرسه شولدر.
(موندان باشقه اثرلر بولا قالسه اول وقت
مسلمان بیبلیاغرافیا سندن تمام خبردار اولغان
رضاء الدین حضرت ایله عالم جان حضرتلردن
کورسه تولرن اوتندك) اگر بو کورسه تلگان
کتابلر یانینه یاؤروپا عالمرینك بعض بر
تفتیشلری بولماسه، اول وقت بز مدرسه
تاریخی حقدە احتمالکه بر نرسه ده اشلی
آلماس ایدك.

یاؤروپاده تورلی درس مؤسسە لرنینك
عمومی تاریخلری آیرم ادبیات تشکیل ایتە؛
توگل عمومی تاریخلر، حتی مخصوص شهرلرده-
گی آیروم مؤسسە لرنك تاریخلری مکمل
یازلغان. مثلا بر قزانده غنه دارالفنون نك بر
نیچه تاریخی بار. بولار آراسندن ن. بولیچ نك
اثری ایکی قالون جلد (۱۸۸۰ یل قزان) قزان

ایدی. اوگره نوب طور ولاچق بر نرسه ده یوق
ایدی. بناء علیه آلا رده اوقو، اوقوتو و آڭکا
عائد اسباب هیچ برسیده بولمادی.

عموما انسانیتنگ معنوی، روحانی فائده لرن
یاڭکا بر توسده کورسه تکان، بارلق عائللی،
معیشی، اجتماعی اشلرگه عائد کوب اصلاحات
کیتورگان قرآن کریم ظهور ایتکاچده اوزینڭ
بوتون دنیاغه کیتوره چک تاثیرینڭ باشن کور-

سه تورگه کیرهک ایدی، هم کورسه ندی ده. اول
مسلمان معارفینڭ، مسلمان علمی مؤسسسه لرنڭ

بارسینه ده اساس بولدی. اوشبو عصرارغه قدر
دوام ایتوب کیلگان هم اوزینڭ ظیورنده

وترقیسنده نه یاؤروپا مکتبلرینه نه ده قطای
«تاتو^(۱)» سرای لرنینه مناسبتی بولماغان

مسلمان مکتب، مدرسه لری مطلقا قرآن کریم
اشی بولدی. قرآن کریم اوزینه باشقه

بر توسده گی مسلمان معارف مؤسسسه لرن
تشکیل ایتوگه اوشبو ره وشده باشلادی:

باشده قرآن کریم اوزی اوگره نو ئه یبری
اول (предметъ изученія) ایدی. چونکه اول

یاڭکا فکر، یاڭکا مسلمان علمینڭ شخصی
(объектъ) ایدی. شونڭ اوچون قرآن

کریمینڭ «لارطب ولا یابس الا فی کتاب مبین»
بولووینه اشانغان اهل اسلام، اوزلرینڭ دنیا

هم آخرتلری اوچون حاجت بولغان علملرنی،
یوموشلرینی بارلق اجتهادلرن صرف ایتوب

آندن ازلرگه باشلادیلار. کیرهک پیغمبر (هم) نڭ
شخصیتن، سیرن، تاریخن اوگره نو، کیرهک

قرآن کریم نڭ تعلیماتن یاخشی آڭلاو، یاڭکا
شریعتنی یاخشی اوگره نو اوچون پیغمبر علیه

(۱) قطایده عامی بر مؤسسسه.

اثرلر (بوغاریده تاریخ التمدن الاسلامی مقاله -
سندن باشقه) اوشبو اثرلردر:

(۱) قریه سکی «مسلمان خلقلرینڭ تاریخی» موسکوا.
۱۹۰۲.

(۲) قریه سکی «مسلمانلق تاریخی» موسکوا. ۱۹۰۳.

(۳) خارگو اونیه تألیفی، بارتولک ترجمه سی بولغان
«مکده مسلمان علمی». تاشکندده «تورکستان سکیمیا

ژیدوستی» ده باصلغان ۶-۱۹۰۵.

(۴) «شرفغه عائد ایسکی اثرلر» چوهه سینڭ ۲ جلد
III نچی جزئند. باصلغان. «عهومی مسلمان اونیه ژیرستیته

ازهر» اسمند. قریه سکی ایله میللر تألیفی اولغان اثر.
موسکوا. ۱۹۰۳.

(۵) «تورکستان طرفلرنک مسلمان مدرسه لری» مقاله سی
(Ж. М. Н. П. 1874, ч. 176, декабрь, отд. III, 23—34).

(۶) شولوق اسمده شولوق معارف نظارتی ژورنالده
ف. م. کیرینسکی نڭ مقاله سی (1892, ч. 284, 18—52, ноябрь, отд. III, стр. 18—52).

(۷) آستراروف نڭ مذکور ژورنالده غی مقاله لری
«مسلمان عالی مکتبی - مدرسه»، (1906, ч. 5, 113—163, октябрь, отд. III, 13—58, январь, отд. III, 1—58, 1907, ч. 13).

آستراروفچه یازلغان ایسه لرده - اوز باجلرنده باشقه اثرلر
بوله دقتن قدرلی درلر.

بولاردن باشقه ینه وامبری، خانیکوف سیاحتنامه لرندن
فائده لاندق.

II

اسلام ظهور ایتمه سدن ئلك عربستانده
عربلرنڭ بارلق علملرن، دائره فکریه

(міровоззрѣніе) لرن کورسه توچی ایکی
صنف - کاهنلر ایله شاعرلر بار ایدی. برنچیلری

مجوسیتنڭ آینلری (языческой культуры)
نه عائد بارلق اشلرنی قاریلار؛ ایکنچیلر -

شاعرلر خلقنڭ روحن، معناسین کورسه ته لر،
ادبی قوتن صاقلیلر ایدی. بولاردن باشقه

معیشتکه عائد بلکلری برسیده عملی گنه

حقوقی ئەلى تەرتىبلى بىر سىستېماغە كىلەپ يەنە
 آلماسەدە، بىرىنچى عصر ھىجرى نىڭ آخىرىدە بو
 فن نىڭ عالملىرى مۇنى بىر تەرتىبكە سالورغە
 اجتەھاد ايتەلەر ايدى. ايكىنچى عصر ھىجرى نىڭ
 اور تالارندە مۇسلمان علمىنىڭ بو اوچ قىسمى،
 قرآن، ھىدىت، فەقەرگە ئائىد تورلى كىتابلەر،
 درسلىكار تاليف ايتو باشلاندى. مەكە، مەدىنە،
 يەنە، سۇرىيە، بىصرە، كۇفە، رى، خۇراسان
 ۱۱ قىدر فەقەر عالملىرى (۱) فەقەنى چىنلاب تەرتىبكە
 قۇيوايەلەشتۇرالىدۇلار. بو وقت ايلك شاعرلەر،
 كاهنلەر ايلەگنە قىناعتلەر نوب كىلەگەن عربلەرگە،
 ھىم اسلام قىبول ايتكان باشقە قوملەرگە ايندى
 اوقۇسەلەر، چىنلاب اوقۇرلىق نۇرسەلەر - قرآن،
 ھىدىت، فەقەر، عرب لغىتى، مۇسلمان تارىخى،
 سىركىبى فنلەر طوغان ايدى. ھىم حىقىقتا مۇسلمانلەر،
 بىرلىرى استاذ، ايكىنچىلىرى تلمىد اولمق اوزرە
 چىن چىندن اوقۇ اوقۇتو اشلرىنە كىرشدىلەر. مۇسلمان
 معارفى، مۇسلمان مدرسەلرى نىڭ تىشكىل ايتووى
 ياكە قرآن نىڭ آلارنى تىشكىل ايتووى اوشبو
 رەوشچە بولدى.

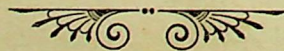
بو «مۇسلمان معارفى، مۇسلمان مدرسەسىنىڭ
 كىلەپ چىقۇوى» بولا.

آخىرى بار. احمد زكى.

(۱) بۇلار: ابن جىرىج، مالك، الاوزاعى، ابن مسلم،
 مەھر، سەفىان الثورى، ابو حنىفە، الرابىع بن سباح، جىرىج
 بن عبدالحىمىد، ابن شەھاب، ابن مەركەلدىن عبارتدۇر.

السلام نىڭ ھىدىتلىرىن اوگرەنو لازىم ايدى.
 آكاردە طوتىدىلار. شول وقتدە اوق، قرآن
 كرىم نىڭ لفظلىرى اوستىندە اوزاق اويلى،
 آندىن بىر نظام قاعدە ازلى طورغان ذاتلەر علم
 نىڭ نىگىزىن، پىغمبەرنىڭ، آنىڭ اصحابىنىڭ
 ھالىن، سۇرلەرن قىدايتوچى، ھىدىتلىرىنى رىوايت
 ايتوچى ذاتلەرنىڭ مۇناقىلەرىن يازا طورغان ذاتلەر
 تارىخ علمىنىڭ اساسىن سالدىلار.

قرآن ايلە ھىدىت اۆلىكى خلىفەلەر دورىدە
 ياددىن اوگرانىلە - ھىفظ ايتولەلەر ايدى. باراش
 ھەلى صورتدە گنە اوتەلە ايدى. نىزاعلى مۇسئەلەرنى
 خلىفەلەر اوز اجتەھادلىرى ايلە حل ايتەلەر ايدى.
 بو ھال امويىلەر دورىدە قىدر دوام ايتدى.
 بو صۇكئەيلەر دورىدە بتون اسلام نىڭ ايكى مەركىزى
 بار ايدى؛ بىرى مەدىنە - دىنى اجتەھاد نىڭ
 مەسورى، ايكىنچى سى دىمشىق - ادارە، سىياسەت
 مەركىزى ايدى. اموى خلىفەلەرنىڭ دىنى اجتەھاد
 (آفتارىتەت) نى اوز قوللىرىدىن بىبەرەسىلەرى
 كىلەلەر ايدى. موگا اوزلەرنىڭ ھىقلەرى
 بارلىقن اثبات ايتەرگە طۇرشەلەر ايدى. مۇنە بو
 اش قرآننى، شىرىعتنى اوز دىنغە اوقۇب قىنا-
 عتلا نىمايىچە مەكتەپدە اوقۇ احتىياجىن طودردى.
 بو وقت قرآن و ھىدىتىدىن، ھىياتدىن استىنباط
 ايتلەپ باصاللا طورغان مۇسلمان ھىقوقى-قانۇنلار
 «فەقەر» اسمى ايلە آيروم بىر علم صورتىن آلا
 باشلادى. ھىرنى قىدر بو علم - «فەقەر» مۇسلمان

عمومی، مجبوری و بوش اوقو حقیقده.

طورمشنڭ فایسی غنه جھتینی آلساقده، اوقو، بلو دیگان نرسه آنده بیک زور رول اوینی و هر قایدہ اوزینڭ کیراکل-گینی بلدروب طورادر. مثلا، سیاسی جھتینی آلیق: معلوم اولدیغی اوزره، مشروطی مملکتلرده اشلر خلق طرفندن صایلانغان وکیللر قولنده بولا. اما مملکت اشلرینه قاتوشهق، مملکتنڭ سیاسی، اقتصادی وغیر مسئلهلرینی حل قیلیمق اشنی آکلی، عقلی و فکری اشلی، اویلی آلاطورغان کشیلرگه گنه ممکن بولادر. شونڭ اوچون، کیرهک صایلانوچی وکیللر و کیرهک صایلاوچیلارنڭ اوز وظیفه لرینی آکلار قدر اوقوغان و بلملی بولولاری لازمدر. اقتصادی یاقدن قاراساق، آنده طاعی شولا- یوق: کیرهک سودا و کیراک باشقه اشلرده بولسون، اوقوغان، بلملی کشیلر هوادهغی طورنا» غه اوشانوب غنه اش قیلیمیلار، آلا اوزلرینڭ بلملری سایه سنده نادانلارغه قاراغانده کوب درجه آرتق موفقیت کوره لر. شونڭ اوچون مننی ملتلرده اوقوغه اقتصادی چپندنده بیک زور اهمیت بیرولدر. مثلا، آنکلیه اقتصادیونندن، پرافیصور، آلفرید مارشال اوزینڭ «اقتصاد سیاسی» کتابنده: «خلقغه یاغشی کیڭ معلومات آکورغه امکان بیرو ملی قاپیتال اوچون بیک فائده لی اش بولور ایدی، چونکه بو حاضرگی کونده بر اش چغارا آلماینچه، نامعلوم حالده ثولرگه مجبور بولغان بیک کوب کشیلرنڭ قابیلیتلری کورنوگه و فائده کیترو لرینه سبب بولور ایدی. بر

پرامیشلیننی گینی نڭ اقتصادی قیمتى، بر شهر- نڭ بالالار تر بیه سینه طوتدیغی مصرفنی آرتغی برلن قابلی. چونکه بیسسیمیر (۱) کمی برگنه کشی نڭ اشیده، ئەلله نیچه یوز مڭ کشینڭ اشینه قاراغانده، آنکلیه نڭ اقتصادی بایلیغینه آرتغراق فائده بیرهدر. . . توبهن و فقیر صنفلر آراسنده طوغان استعدادلی آدملرنڭ بیک عادی اشلر برلن گنه شغلله نوب عملری ئهرم بو- لودن قوتقارور اوچون صرف قیلوناچق آچه- لارنڭ یوق اورنلارغه اسراف قیلنوب بترووی ملت نڭ بایلیغینه بیک کوب ضرر ایتهدر. ایکنجی یاقدن، استیپیندیہ و باشقه طریقلر ایله اشچی و فقیرلرنڭده استعدادلی بالالارینه اوقورغه امکان بیرو قدر ملتنڭ بایلیغینه یاردم ایتنه طورغان نرسه یوقدر» دی.

بر نیچه یلرلر آمیر یقاده اینسپیکتور بولوب طورغان، آمیر یقانڭ مشهور پیداوغولارندن، حارریس ئەیتنه: «آمیر یقاده طوروچی هر بر کشی اورتاحساب ایله دورتیل اوقو بر له مشغول اولدیغی حالده، ماسساچوزیت (۲) اشتهاند- غی کشیلر ۷ شهر یل مکتبده بولالار. مونه شول ماسساچوزیت کشیلرنڭ باشقه لارغه قاراغانده ایکی ئلوش مکتبده آرتق اوقولاری سایه سنده

(۱) بیسسیمیر قزغان چوین آرقلی هوا اوتکاروب، چویننی استال یاساو اصلینی ایجاد اینکان و اوزینڭ ایجادیلر بو اشنڭ بیک ترقی ایتووبنه سبب بولغان بر آدمدر.

(۲) ماسساچوزیت قوشه، آمیر یقاده، روسیه نڭ ایڭ کچکنه غو بیرونلردن بولغان، اسلاندرسکی غو بیرونلردن ده کچرک بر اشتهاند.

بیردکلرینی، هم چنلایک اوقونک خلقنک بایلغینه نى قدر تأثیر ایتدکینی اثباتقه جیتسه کیرهک... حاصل، مدنی ملتلر خلقنک اوقووینه وممکن قدر بوتون ملت افرادینک مکتبده بولووینه بیک طرشالار. اما بوتون خلقنک بالالارینی مکتبکه بیبهروب اوقتووی آنک مکتبدن کیلدى فائدهنى آنگلاوینه موقوف بولدقندن وخلقنک کوبسى، خصوصاً خلقنک فقیررک صنفلری، بالالارینک مکتبکه یورولرندن بیگرهک، آلارنى اشکه قوشوب، اوزلرینک طورمشلارینه یاردم قیلدرونى آرتق کور- دکلرندن، اوقوتو اشینی آتالار اختیارینه غنه قویلدقده مقصدقه ایرشلمی. شونک اوچون، اوقونى مجبورى یاصاب زاقونلار چغارورغه وبالالارینی اوقوتو یولنده مساهله قیلغان آتالارغه جزالار تعین ایتەرگه طوغرى کیله در. آشارینه بولماغان آتالاردن حق توله ببالا- لارینی اوقوتونى طلب قیلماق ممکن بولمادقندن، عموماً آغانده، اوقو مجبورى بولغان بیرلرده اوقو بوش -- خزینه حسابینه بولادر. کوب مملکتلرده ابتدائى درجه سنده گنه اوقو مجبورى بولسه ده، اوزینک تبعه لردن ابتدائى مکتب بترو برله گنه قناعته نهمونى طلب قیلغان مملکتلرده بوق توگل: مثلا، گیرمانیه ده ابتدائى مکتب بترگان کشیلر ۳ — ۴ ییل اچنده کیچکی مکتبلرگه بورورگه مجبور بولالار.

مونه شوشندای، ابتدائى درجه سنده گنه بولسه ده، اوقونک مجبوریتى حقنکغى زاقونلار حاضرگی کونده، روسیه و بیلگی مستثنا اولدقلاری حالک، یاؤروپانک همه مملکتلرند،

آلارنک باشقه لارغه قاراغانده اشلکلى بولولا- ریده شول نسبتدوک آرتقدر. واقعاً آمیر یقا- نک باشقه لارنده طور وچى ایرلر، خانونلار و بال- لالارنى صاناب، اورتا حساب ایله آغانده هر بر کشى ۴۰ تسینت (۸۰ تین) اشلدکى حالده، ماسساچوزیت ده طور وچیلار کشى باشینه ۷۳ تسینت (۱ سوم ۴۶ تین) تابالار...» شولوق ماسساچوزیت اشتاتنده معارف مینیستری بولغان خیل جنابلری اوزینک یللق حسابینک آخرنده شول سوزلرنى سوبلی: «ماسساچوزیتنک خلق مکتبلرینه طوتقان ۱۰،۰۰۰،۰۰۰ دوللار (۲۰،۰۰۰،۰۰۰ سوم) نى قدر کوب کورنسه ده، بو صوما خلق مکتبلرینه طوتلغان مصرفنک، خلقنى ۲/۳ میلیونغه قویغانده، کشى باشینه ۴ کنه دوللار (۸ سوم توشدکینی کورسه ته در. بوق نرسه- ارگه خلق یلغه ئه لله نى قدر کوب بتره بیت، اما خلقنى اوقوتو یولینه صرف قیلونغان آچه خلقه ایکی اوچ اولوش بولوب قایتا...» حارریس نک کورسه تى کی ۷۳ نک ۴۰ قه نسبتى ماسساچوزیتنک هر بر کشیسی، ایرى خاتونى، بالاسى، کونینه، باشقه آمیر یقا- لیلارغه قاراغانده، ۳۳ تسینت، یا که یلغه ۱۰۰ دوللار (۲۰۰ سوم) آرتق اشلدکینی کورسه- ته در. دیمک، ماسساچوزیتنک ایکی میلیون یارم خلقى باشقه اشتات خلقلرینه قاراغانده، یلینه ۲۵۰،۰۰۰،۰۰۰ دوللار (۵۰۰،۰۰۰،۰۰۰ سوم) آرتق اشلیلر. بو صوما مکتبلرگه طوتولغان سومادن ۲۵ مرتبه آرتقدر...» مونه شوشى اوچ کشیدن نقل قیلدغم سوزلر، مدنی ملتلرده اوقوغه اقتصادى یاقندنه نى قدر اهمیت

بولغان بالالارنىڭ ۹۰۰/۰ ى مکتىبىگە يورىدىر .
 اوقونىڭ بوش بولوى مسئلەسىنە كىلىسەك ،
 يوقارىدە ئىتلىك كچە ، مچورى بولغان يىرلردە
 اوقو ، عومما ، بوشىدە بولادىر .

بعض مەلىكىتلەردە ابتدائىلردىن باشقىە
 مەكتىبلەردە اوقو بوش بولا : مثلاً ، آمىرىقاننىڭ
 ابتدائى مەكتىبلەردىن باشقىە ، حكومت طرفىدىن
 آچىلغان ھەمە اورتا مەكتىبلەردە ، حتى قايسى بىر
 عالى مەكتىبلەردە اوقوغان اوچون حق آلمىدىر .
 مونە شوشى اوقونىڭ مچورى و بوش بولوى
 حقنەغى تىدىرلەر مدنى مەكتىلەرنىڭ آغە كىتوونە
 بىك ظور رول اويناپ ، ملت افرادى آراسىدە
 يازو تانوماغانلارنىڭ سانىنى بىك آز قالىدۇر .
 مشدۇر . البتە ، اوقو و يازا بلو اوزلىكىدىن گنە
 بىك كوب اش توگل ، يازو تانوماغانلار بىزنىڭ
 آرابىزدە بايتاغوق اوچرى . اما بونى سويلەنگان
 ياۋروپا و آمىرىقاننىڭ مچورى مەكتىبلەردە گى
 اوقو ، يازو تانو ايلەنگنە محدود توگىلدىر . بىردىن
 بو مەكتىبلەرنىڭ كىوبسىنىڭ پراگراممىسى بىزنىڭ
 روسىيە مەكتىبلەرىنىكىدىن كوب كىك و بىزنىڭ اورتا
 مەكتىبلەردە گنە اوقولا طورغان نەرسەلەرنى حاوى
 بولدىغىدىن ، ايكىنچىدىن — بو مەكتىبلەردە اوقوتو
 و تىرىيەدە عصرلەرچە قىلونغان تىجر بەلەرنىڭ و بو
 اشكە بىك كوب تعلقى بولغان فنلەرنىڭ طودردىغى
 نىتىجەلەرىنە بنا قىلنوب ، بىك اساسلى ، رەشىدە
 بولدىغىدىن ، بو مەكتىبلەردە اوقوب چىققان يىكىلەر بىزنىڭ
 مەلملەرمىزدەدە بولماغان مەلوماتنى آلوب چىقالار ،
 دىسەك ، مبالغە بولماس .

مونە شوشى عوممى ايركسىز اوقونى كرتو
 بىزنىڭ مەلىكىتىمىزدەدە تىز زمانلاردە بولاچقىدۇر .
 شونىڭ اوچون موكتار بىزگەدە آلدن حاضر لەنوب

آمىرىقا و ياپونىيەدە باردىر . بو زاقونلار
 بونىچە ، فرانسىيەدە ھەر بىر ۶ ياشدىن ۱۳ ياشكە
 قدر ، آنگلىيەدە ۵ — ۱۴ كە قدر ، گىرمانىيەدە
 ۶ — ۱۳ كە قدر ، ياپونىيەدە ۶ — ۱۴ كە قدر
 بولغان بالالار مەكتىبىگە يورورگە تىوشىلىدىرلەر .
 آنگلىيە مەكتىبلەرنىڭ ۳ ياشىدە بولغان بالاغەدە
 رد جواپى بىرورگە حقلىرى يسوق ، آكتاردە
 اورون بىرلورگە و ۱۴ دن اونكان يىگىتلەردە
 مەلملەردىن ابتدائى مەكتىب پراگراممىسىنە كىرگان
 فنلەردىن درس آلورغە تەلەكلىرىدە ، (اگر بو
 يىكتلەرگە ۱۶ ياشدىن آرتق بولماسە) مەكتىب
 ياردىم ايتەرگە بورچلىدىر .

مەكتىدىن فالو بىك سىرەك ، آورو بولو ،
 ياقىنلارنىڭ بىرسىنىڭ اواوى كىبى غىر عادى
 سىبلەر بىرلە بولغان وقتلارغە غەفو قىلنوب ،
 عكىسى تەقدىردە مەكتىدىن قالغان بالالارنىڭ
 آتالارى چاقىرىلوب اورشولا ، بۇدە ياردىم
 ايتماسە ، جزاء نەقدىيە (اشترافى) ، يابو كىبى
 تورلى جزالار ايلە اشكە كىرشەلەر .
 شولاي بولا طوروبدە ، تمام مقصدقە ايرشو
 بىك چىتون بولادۇر . آنالار بالالارنى مەكتىبىگە
 بىرمىلەر ، مەكتىدە گىلەرنى دە آلوب اشكە
 قوشالار . شونىڭ اوچون ، كوب مەلىكىتلەردە
 اوقورغە ياشى بىتكان بالالارنىڭ مەكتىبىگە يورور .
 لىرىنى تىكشىرور ، آلارنى مەكتىبلەرگە تەعىن
 قىلور اوچون ، خصوصى محكمەلەر و خصوصى
 كىشىلەر تەعىن ايتولەلەر . مثلاً ، آنگلىيەدە بو
 اش شول قدر جدى قولىغاندىكە ، بىر لوندون
 كامىتەتتىن غە شوشىدە كىشىلەرنىڭ سانى ۳۰۰ دن
 آرتق بولوب ، بىر نىچە يوز مەكتىلەر صرف قىلنەلەر .
 شونىڭ اوچون دە آنگلىيەدە ۳ دن ۱۴ كە قدر

اول وقتندە بىزنىڭ پىراۋالى معلملىرىگە، شۇلا يوق
اوز ملتەزدىن بولغان اوچىتىلەرگە احتىياجەز
زور بولاچقىر.

يويىلى مناسىتى ايله قزانده آچلورغه قرار
بىراىگان گىمنازىه هم «مکتب» بچلەسىنىڭ
۲نچى نومرنده عىن. فى. طرفىدىن قوزغاتلغان
مسئله وچۇدكە چقا قالسى، بىز بونلارنى شول
حاضرلىكنىڭ باشى دىه سانارغه جرات ايتەر
ايدىك. لىكن، تأسىف، كە اشلىرى بىك طومانلى
كورنە. نى بولوب قالور.

اسماعىل اوتەمىش.

طورورغه تىوشلى در. بعض سىبىلرگە مېنى،
بىو اش باشدە راق بىك كىوب چىتونلىكلرگە
اوچرايەچق و موفىقتىلى رەوشدە كىتوب، نەره لىر
بېرە باشلادىغىنى بايتاق كوتەرگە طوغىرى
كىلەچك بولسىدە، حاضر دىن ئوك چارەلر بىنە
كوشلىدكە، قايچان بولسىدە بىر، بو اشنى
اوز بىزگە فائىدە لىراق ياقغە بورورغه امكان
بولور ايدى.
بو مسئله دە حاضرلە نو ايسە، بىزگە حاضر دىن
دارالمعلمىن و دارالمعلمات لار آچو هم روسچە
تل معلملىرى يېتىشىدورور اوچون خصوصى اشقولا-
لار تأسىس ايتەرگە اجتهاد ايتودر. چونكە

آول مکتبى.

قايقارانغى بىر آولسدە قايقارا مکتب طورا،
اول ضعيفلك طورمشن، مسكىن، طشندىن آكدرا.
بار تەرەزەلر و اطلغان، جىمىرلوب بىتكان مېچى،
كم يانندىن اوتسە هېچ مېكەن توگل قىزغانمېچى.
ايشتلىدر، تىرىيەسىز بار بالالار شاووليلار.
هر وقت شاوولاب طورا كوندىگى لىر آقشامغى لار.
يوق نظام، تىرىبىدە يوق، صافلىقدە يوق، آقلىقدە يوق،
معنى يوق، تحصيلدە يوق، فنلردە يوق، پاكلىكدە يوق.
رەتلى بىر استاذدە يوق؛ يازمقدە يوق، بىلمكە يوق.
بىر نظام بىرلن كىشىلك يولىنە كىرمكدە يوق.
اوستىنە قونغان آولنىڭ، طولماغانلىق يارايلىق؛
نىشلەسون؟ مسكىن، طورا كورنىشلىرى موڭ زارايلىق.
بىر بىتمە قىز كىك مکتب طورا مسكىنلەنوب،
زور جهانده، طار اورونده خورلانوب هم كىمىلەنوب.
و.ج.

قرائت کتابلری.

بیت بر نرسهفی کوز آلدینه کیتترگه کیرهک،
یوقسه اول آکلا نلماغان بر نرسه بولوب
قالادر.

اوچنچی دوره اوچون بولغان قرائت کتابنه،
اوز ملتینگ تاریخی واقعه لری، اوز ملتندگی
الوغ کشیلرنک صورتلری برله ترجمه حاللری،
آلارنک کورگازگان بعض بر بهادرقلری
حکایه روشنده ایتوب یازغان بولورغه کیرهک.
شوشیلار آرقلی بالاده، اوزینی آیروم بر ملت
ایتوب تسانو، اوز ملتی آراسنده غی شول
الوغ کشیلر شیکلی بولاسی کیلو، آلا رچه
خدمت کورگازه سی کیلو قوه سی او یانا چق در.
اسکن بودر جه سی معلم نکرده او یاتا بلو وینه
قارارغه ممکن در.

دورتنچی دوره اوچون بولغان قرائت کتابنده
دین یولنده خدمت کورگازگان ذانلار، آلارنک
کورگازگان اشلری حقنده، دیننی بر پاک
نهرسه ایتوب کورگازرده ی قصه لر یازلووی
اوستینه، دین اسلامنک مرکزی بولغان، مکه
مدینه کبک اورنلارنک صورتلری، آنده غی
مشهور اورنلارنک دین یولنده مشهوررهک
واقعه لر بولغان اورنلارنک صورتلری، دین
یولنده بولغان کشیلرنک شفقتلی بولولارینه
باغلی حکایه لر بولورغه تیوشدر.

مونه مثال اوچون محمد علیه السلامنک
شفقتکه باغلی بر قصه سین کیتیریم:
حضرت محمد ع. م. صهراده فی ده بولسه بر اش
برله یورگانده کون اسسی بولغانلقدن بیک
اسسیله نوب بر آغاچ کوله گه سینه کیلوب

مکتب ابتدائیه ده حساب برله بر درجه -
ده گی اورنی آغان ایکنچی ماده قرائت در،
چونکه آنک آرقلی بالاده، ایک برنچی
کیرهک بولغان، تربیه دن مقصود بولغان
اخلاق، ملیت قوه سین، ملتینه، دینینه
مختنی، اوزینک کم ایکانلگین تانونی او یا -
تورغه بولا. بوجه تدن قاراغانده قرائت کتابی
اوقوتو دورن بر نیچه گه بولوب، برنچی
دورگه حواسین اویاتونی قویسه ق، ایکنچی
دورگه اخلاق، شفقت قوه سین، اوچنچی دورگه
ملیت قوه سین، دورتنچی دورگه دینینه مختنی،
اوزینک کم ایکانلگین تانو قوه سین اویاتونی
قویارغه بولا.

بالاغه یازو تانوغا چده قرائت کتابی بیرگانه،
برنچی دوره کتابی - حواسین اویاتور دای؛
بالانک کوز آلدنده غی اوزینه معلوم بولغان
نهرسه لردن بحث قیلغان قرائت کتابی بیرلورگه
تیوشدر. بو وقتده بالاغه، «تربیه لی بالا فلان
بولا، فلان اشلی» کبک جمله لردن عبارت بولغان
قرائت کتابینک هیچ اهمیتی یوقدر.

ایکنچی دوره اوچون بولغان قرائت کتابلرنک،
آدملر آراسنده می، حیوانلر آراسنده می
بولغان، شفقتکه باغلی قصه لر، حکایه لر بولورغه
کیرهک. آنده ده «شفقتلی بول، ادبلی بول»
کبی سوزلر برله، حکایه لر آرقلی مجسم ایتوب
آکلاتو آراسنده تأثیرده زور آیرما بار،
چونکه اولگیسنده بالا کوز آلدینه بر نهرسه
کیتره آلهی، شاشوب قالا، اما ایکنچی سینده
تمام بر قرارغه کیلوب قالا. آکلاو اوچون

اوپاردی. اوپرا طورغاچ یوقیغده کیتدی. شول وقت بونگ یاینه بر قر عربی کیلوب سیزدر- مهسندن قلچن تارتوب آلدیده، حضرت محمدنی یوقوسیندن اویاتوب چابارغه قلچن یوغاری کونهر وب: «ای محمد! سینی میندن کم قوتقارا ایندی» دیدی. حضرت محمد ع.م. هیچ قاوشا- میچه، باطرغنه: «الله قوتقارا» دیدی. شونندن صوگ عربنگ تهنی قالتری باشلاب قولندن قلچی بیرگه توشوب کیتدی.

حضرت محمد بیردن قلچنی آلدیده عربکه قاراب: «یه، ایندی سینی میندن کم قوتقارا» دیدی.

عربنگ توسی کیتکان، نیشلرگه بلمیچه قالترا نوبقنه حضرت محمدکه بیک تیلر وب قاراب: «قوتقار ساگ سین قوتقار ساگ» دیدی. حضرت محمد ع.م. برده آچولانیچه غنه: «یوق سینیده الله قوتقارا، مین قوتقار مینم» دیدی. عربکه هیچ تیمه دی.

حضرت محمدنگ شفقتی عربکه شول قدر تأثیر ایتدی، که، شول ساعتنی مسلمان بولدی. هم باشقه چه شوننگ کبک فصلر بولورغه تیوش. موندده «محمد علیه السلام بیک شفقتلی ایدی، عمر بیک شفقتلی ایدی» کبی سوزلرگنه بیتمی. توگل موندی، طوغری طوغری ئه یتلگان سوزلر بالالر کوکلینه تأثیر ایتو، الوغلر کوکلینه ده بیک آز تأثیر ایتدر.

شوشی یوغاریدهغی مسئلهلرنی ملاحظه قیلغانده بزگه، قرائت کتابلری حقنده بیک زور اهمیت بیورورگه کیرهک. قرائت کتا-

بلر بزده شول اساسلر اعتبار ایتلورگه تیوش. اوز روحه زده یازلورغه تیوش، شونده غنه قرائت کتابندن کوتلگاننگی جیمشلرنی اوزه آلاچقیز. یوقسه، مطلق، بزنگ روحه زغه موافقمی - یوقمی، آگا فارامیچه، ترجمه لر برله ننگه کفایده نورگه یارامیدر. درست برنچی، ایکنچی دورلر اوچون ترجمه لر برله نده کفایده نورگه ممکن، لکن ملیت، دینی دوره سینه کیلنسه، اش باشقرا، آگار ماتیر یال اوزمزدن آلوب یاصارغه توغری کله. مکتبنگ چن جیمشی قرائت کتابلرنده در. معلم افندیلر مکتب ابتدائیده قرائت کتا- بلرین برنچی باش درس ایتوب نانوب، حساب برله بر درجده آگار اهمیت بیورورگه لازمدر. بلیم نیچو کدر، ئه لله ئه یلنه لرننگی کشیلرننگ تأثیرنده، کیرهک شهرده، کیرهک سالاده بولسون، معلمرده قرائت کتا بلرینه ایکنچی یا اوچونچی درجده فاراولار طویلادر. اصل ئه یلنه لرننگی کشیلرننگ تأثیرنده بولورغه کیرهک، چونکه معلم اوزینگ بیرگان بیهشن آلازغه امتحان بوینچه کورگازورگه تیوش. کوروچی امتحانچیلرننگ بولسه، بالاننگ حواسی، دینی و ملی حسلریننگ اویانونده کوب اشی یوق، تیک آلازغه بالا بیکلرگان نهرسه سن تاقلناب طورسه، احکام برله قرآن او قوسه شول بیته. بولای بولماسه مکتبندن آلاز قانع توگل. مونه معلمده شولارنگ کیفینه قاراب ایتهرگه مجبور بولادر.

نجیب خواجه .

آنالار قولاغینه بر نیچه سوز.

برله آلورغه اوگره تهمه سکه کیرهك. بولای اوز قولندن صورارغه اوگره ننگان بالالار اوبور وقوماغای بولوب، اطاعتسز ناچار خلقلی بولورلار. هر نهرسه نی اولوغلار بیرگاننی کوتوب طوروب آلاز بیرگانگه قناعت قیلورغه اوگرتمك لازم. عائله آراسنده هر کمدن اول آشقه قول صورارغه اوگره ننگان بالالار یات یرارگه بارغانده، او یگه قوناق کیلمگان وقتلرده آنا آنالار یزك یوزلرینی قزارتدقلاری کبی، زور بولغاچه آداب مجلسینی بلمه گان طوپاس آدملر بولورلار. هر بر آنا آنا بالاسینه بیک کچکنه وقتندانونق آنك قارشنده اوزارینك درجه لری یوغاری ایدیکینی، آلاغه حرمت قیلورغه، سوزلرینی طشکلارغه تیوشلکینی، هیچ بر وقتده آنا آنانك سوزینه قارشورغه یاراماغانلقتی بلنروب، اوزلرینی زور کشی ایتوب کورسه تورگه طرشمق کیرهك. بالایاننده اوزلرینی واقصتورلق اشلر اشلر، تیوش سز وادب سز سوزلر سویله شوب، زورلار قیلماس اشلرنی قیلوب، اوزلرینك حرمتلرینی نانوتا آلماسان آنا آنالار بالالاری زورایغاندن صوئک اطاعتسزلك، حرمتسزلك کورسه لار، اوزلرینه اوبکه له رگه تیوش. چونکه آلاز بالالارینه گوزله اورنه کلر کورسه توب، آنلرنی یاخشی تربیه قیلا بلمه گانلری اوچون اوز- لری عیبیلدرار. موندای آنا آنالار بالالارندن ناچار معامل وحرمتسزلك کورگان وقتده آنلارنی طوتوب قیناسالار، مکتبه بالالار آکشلارلق ایتوب درس بیره بلمه ی طوروب، درس لرینی بلمه گان

تازا ته نلی، عقللی بالا جیتشدر و بیک زور هنر بولسه ده، بر تربیه لی خاتون اوچون اولغنده جیتمی، بالانك تینینی تربیه له گان بیک بیک بلیکه آندنده آرتغراق روحینی، فکرینی تربیه لرگه تیوشدر. مونك اوچونده والد لرنك، بالافار اوچیارنك یاخشی معلومانلی بولولاری لازمدر. نیچه تهیتسه کده، شول یوغاری و توبه ن صنف خلقنك فز لرینه اوقونك آرتق کیره کلیگی کیلوب چغا.

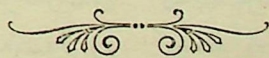
بالانك تلی آچلا باشلاب، بر آز آنی مونی آکلی باشلاغاچه، آکثار هر نهرسه نك یاخشی ویامانونی، فائده لی یا که ضررلی ایدیکینی آیروب کورسه ته باشلارغه، اول آکشلارلق ایتوب فائده لی یا که ضررلی نرسه ایدیکینی سویله ب بیوررگه تیوش. همده بالانك هر صورایغان نهرسه سینی بیروب اوگره تهمه سکه کیرهك، بو اش بالانی ایرکله و توئل، بلیکه آنی اوز سوزلی ایتوب اوگره تودر. بالانك خلقینی بوزوب هر تله گان نهرسه سینی اشلرگه اوگره تو. آنی آلدای کونده اخلاقسز یاصاب بختسز بولووینه سبب بولو دیمکدر. شونك اوچونده بیرلمی طورایغان نهرسه نی، صورایغان وقتنده بغلاغانینه قارامی، بیوررگه یاراماغان نهرسه ایدیکینی بیک یاخشی آکشلاتوب، نی قدر یغلاسه ده بیرمه سکه تیوش؛ بر مرتبه اوزینك یغلاغانندن قورقماغاننی بلیگچ، ایکنچی وقتده آندی تیوش سز نهرسه لرنی صوراب خلقسز- لانماس. همده آشاغان اچکان وقتده و باشقه وقتلارده بولسون، هیچ نهرسه نی اوز قولی

آڭلاتمق كيرهك. بالا وقتده سويله ننگان سوز-
 لر بيك نق اورناشوب قالغانلغى اوچون،
 موندای نهرسه لر بيك كچكنه دن بالالارنىڭ
 كوڭلىنه اورنلاشدرلسه، اخلاقى توزه لوب
 آلداغى كونه كوزه ل خلقلى، تقوا آدم بولووينه
 سبب بولور. بالانى يەش وقتنده هر نهرسه گه
 عبرت كوزى برله قارارغه، شول نهرسه لردن
 فائده له نورگه اوگره تمك لازم. مونڭ اوچونك
 يورورگه چققانده، طاو واورمان كى ييرلرگه
 بارغانده اورمانلرنىڭ، طاولارنىڭ، صولارنىڭ،
 اولهن وچه چه كلرنىڭ ياراتلوونده نينداى
 حكمتلر و نينداى فائده لر بارلغىنى سويله ب،
 قوشلارنىڭ اوزلرينه رزق ازله ر اوچون طاكڭ
 برله اويالارندن چقوب، يراق ييرلرگه كيتولر-
 نى، بلدروب، قوشلارده بر برسینه ياردم
 ايتشوب، اوزلرى رزق ئزلى آلمانغان ضعيف
 وكوچسزلىرىنى جيم طاشوب طويدرغانلارى
 شيكلى آدم بالالارى بيگره كده بر برسینه ياردم
 ايتشورگه تيوش ايدىكىنى سويله ب، ايندگو
 اشلرنى بالانڭ ذهنينه اورنلاشدروب، انسا-
 نيت يوللارنى بلدرمك كيرهك. بر اومارتا
 قورتى نڭ اوچوب يورگانى كورنسه آنڭ
 بيخوده يرگه اوچوب يورمه ي، نى روشلى
 چه چه كلردن بال وبالاوز جىغانن، شول قدر
 كچكنه گه وده سى برله آياقلارى وبورنى برله
 جىغان بالالارندن اوزلرينه قش بويى راحتله-
 نوب معشيت قىلوب، قالغانى برله بوتون دنيا
 خلقينه بال آشانوب تورغانلارين، قشن راحت
 يەشهر اوچون جاي بويى هر كون ايرته دن
 كيچكه قدر طرشوب اشله گانلرىنى وآنلارنىڭ
 اومارتا اچنده ئەللە نچيه مكى بر آنانڭ قول

اوچون شا كردلر ينى چېرقى ايله سوقترغان،
 قولانلار ينى بوروب ساڭراو ياصانغان خلفه لر
 كى ياكلىشقان بولولار. بز اوز بز بالالار بزغه
 اورنهك بولوراق ياخشى اشلر كورسه توب،
 ياخشى تربيه بيره بلمه گاندىن صوڭ آنلارنى
 عيبه لب، قينارغه صوغارغه هيچ حقمن يوقدر.
 چېق وقتده بۇگه بلمه گاچ، نى قدر قيناسافده
 آغاچ بولوب چيكناندىن صوڭ بز آنلارنى بۇگه
 آلو احتماليز يوق. بر آنا بالاسى ياننده
 ادبىز اشلر قىلانسه، قباحت سوزلر برله
 خدمتچىلرىنى سوگوب، اورنسىزغه كشىلر
 برله قچقوشوب يورسه، بر آنا بالالارى يانينه
 ايسروب قايتسه، بونلار نيچك ايتوب بالا-
 لار ينى شونداى ناچار اشلردن طيا آلورلار.
 بو بالالار طشلارندن ئەيتمسه لرده، اچلرندن
 «اوزكز» ديوب ايتولرى بيلگىلى توگلمى؟
 كچكنه بالالار هر نهرسه نى بيك تيكشروب
 قارارغه، تۇبىنى نيگزىنى بلورگه طرشالار،
 اوزلرينه سويله ننگان سوزنى بيك اخلاص برله
 طىكلاوچان بولالار. شونڭ اوچون آنلارغه
 برده ايرنمى، خلقسىزلانمى هر نهرسه نڭ نيدن
 بولغانىنى، نيچك ياصالغانىنى، نيگه باراغانلغىنى،
 نينداى فائده سى ياكه نينداى ضررى بارلغىنى
 سويله ب يپرو تيوشدر. همدە هر بر نهرسه نى
 الله تعالى ياراتديغىنى، آنڭ يوق نهرسه لرنى
 بار ايتەرگه، شولا يوق، تله سه، بار نهرسه-
 لرنى بر سيقوننده يوق ايتەرگه كوچى چيند-
 يكىنى، اول الله غه قوللق وعبادت قىلورغه، هر
 اشدە آندىن قورقورغه تيوشل-كىنى، آندىن
 باشقه هيچ نهرسه گه قوللق وعبادت قىلو درست
 توگلىگىن بالا آڭلاردى ايتوب سويله ب

مکتبکه یبارگانگه قدر آنا بولغان کشیگه شول سوزلرنی بالاسینک قولاغینه تمام سکندروب، نیچکگنه بولسهده او قوغه، علمگه محبت قویدر. مق، نادانلقنک غایت یمان اش ایدیکینی، اوقوماغان کشیلرنک هیچ قدری یوقلغینی، دنیا و آخرتده راحت و بختلی بولور اوچون مطلقا اوقو کیره کلگینی بالانک قولاغینه طوغوب کوکلینه اورنلاشدر مق ایگ لازم بولغان وظیفه در. اگر بالا قار اوچیلاری بولسه، آنلارغه غنه اوشانوب طورمای، هر وقت بالانک اویناغانینی، نی سویله گانینی، هر بر قیلانیشینی آناسی کوزتمک کیرهک. کونینه بر ایکی مرتبه اوز یاننده بولندروب، آگسار عبرتلی سوزلر سویله رگه، فائلی اشلرنک فائسینی سویله ب، آندن فائدهل نو یوللارینی، ضررلی نرسه لر. نك ضررلارینی سویلاب آندن صافلانو تیوشلگینی بلدررگه، ادبلی وتربیه لی بالا. لارنک نیچک بولعانینی و آنلارنک آلدغی کونده نیندای بختلی، قدرلی آدملر بولاچاغینی، ادبسنز وتربیه سز بالالار نی روشلی بولوب، آلارنک نیندای بختسنز، فقیر، محتاج بولمق. لارینی آکلاتوب، تربیه لی بولورغه قز قدرماق کیرهک. آخری بار. فخرالبئات سایه انیه.

آستنده طوروب، شوکا اطاعت و حرمت ایتوب آنک رخصتندن باشقه هیچ بر اش قیلماغان. لارینی سویله ب بلدرمک کیرهک. الحاصل، هر بر کوبه لهک، قورمسقه، واق قورتلارغه قدر بالاغه کورسه توب، هر قایوسینک نیندای جان ایسه سی ایدکلرن سویله ب، شونلارنک هر برسی ایرته دن کیچکه قدر رزقلارینی ازله ب، اویالارینی توزه تو برله مشغول بولدقلارین برهم برهم سویله رگه، هر کمگه شولای اشلکللی بولو لازم ایدیکن بلدررگه تیوش. آدم بالالارینه چیدی. سیکز یاشندن مکتبکه با. روب آنده طرشوب اوقورغه کیره کلگن، معلم نك بیرگان درس لرینی، سویله گان سوز. لرینی بیک اخلاص برله طکلاب، هر کون آنونغان درس نی تمام بلمه ینچه هیچ قویارغه یاراماغانلغینی، معلم لر آنا کبک ٹوک حرمتلی ذاتلار بولوب، آنلارغه اطاعت قیلورغه تیوشلگن، آنلارغه فارشی کیلو. بیرگان وظیفه لرن حاضرله مه ی مکتبکه بارو بیک ناچار اش ایدیکینی بلدرروب، سبق اوقی طورغان وقت برگنه وقت بولوب وقتنک بیک قدرلی بولغانلغی اوچون اول وقتنی بوشقه اونکارو هیچ جائز بولماغانینی بلدرروب، آنی

سیبیرده تاتار مکتبلری

لار، دیورگه یاری. فقط بو تیپ مکتبلر حاضر سیبیرده بیوک کریزیس آلدنده طو. رالر. سیبیر تاتارلاری بو مکتبلرنک مقصو. دنی اوقی آلمانقلارینی بیک یاخشی آکلا.

حاضرگی زمانده تاتارلار آراستنده ترتیبلی اسمینی آلمان اصول جدیدک مکتبلری سیبیرده بیک کوب طارالغانلار. بوجهندن سیبیر مسلمانلاری اچکی روسیه مسلمانلارندن کوب آلدله طور.

دین اوچون گنه فائده لنورگه طر وشدیلار. یا کما چققان وقتنده مکتبلرنی طور مشقه یاقلا- شدرو نیتی ایله چققان بو اصول جدیده مکتبلری تاتارلارنڭ شوشی طوپاس، هر نهرسه دن دین اوچونگنه فائده لنو زاقونلرینه قربان بولدیلار. آلا ر تیز اوقوب بلودن، چیکدن طش دعالق بیکله توب، بوتون جامع الرموزنی ۸ یاشلک بالانڭ مینه تیهو ایله گنه فائده اندیلر. تاتار ئه لی همان طور موش دین اوچون بولمیچه، دیننڭ طور موش اوچون اولدقینی توشونه آلمی.

شونڭ اوچون بو مکتبلر اوزلرنده خلقنڭ محبتن صافلی آلامدیلار. بیک زور امیدلر و بیک زور مصارفلر ایله بو مکتبلرنی آچوب دوام ایتر- گان سیبیر مسلمانلاری بو مکتبلردن بیک تیز صووندیلار. ایندی بو مکتبلر، اوزلرینڭ طور- موشدن بیک یراق قویلولاری و طور موشنڭ کیره- کلرن هیچ بر تورلیده اوقی آلاماولاری سببلی طور موش بو مکتبلرنی اوزندن قووب چغا- رورغه قرار بیردی هم چغارادر. سیبیرده گی اصول جدیده مکتبلریده اوزلرینڭ اوزنلارن یهش، فقط طور موش نله کلرینه یاغشی اوق موافق و طور موشقه یاقنراق طورغان یا کما تیپ مکتبلرگه بیرورگه حاضرلنلر، اوزلرینڭ آقتق مینوتلارن اونکاروب، آقتق صولشلارن آلالار. طبیعی بو تیپ مکتبلر اچکی روسیه- ده ده شوندی اوق موفقییت سزلیککه اوچرایا- چقلاردر. فقط سیبیر مسلمانلارنڭ بونڭ ایرته- رهک حس اینلووی، سیبیر مسلمانلارینڭ اچکی روسیه مسلمانلارندن یوغاریراق طورغانلقلارندن غنهدر.

غانغه اوغشیلار. شویله، که مکتبلرنڭ برده آلغه کیتمه ولری، کوزگه کورنورلک فائده لی ثمره لر بیره آلاماولاری مکتب اشی ایله شغلله- نوچی هر بر سیبیر تاتارن بیک نق اشغال ایتمکدهدر. ذاتا، کوب شهرلرده تاتارلارنڭ، اول زمانلرده ملا ایله اویناولاری کبک، یل صابن معلم آلشروب، معلم ایله اویناولاریده، مکتبلرنڭ طورمش نله کلرن اوقی آلاماغانلقلار- رندن در. ساده تاتار مکتبینڭ ثمره سز بولو- ون معلمدن کوره، یا کما معلمنڭ ئه لله نیلر اشلهب، مکتبنی فائده لی رهوشکه کیتره چکینه اوشانوب قاری. اول مکتبلرنڭ بوندی ثمره- سز بولولارن، اینستیتوتونوحس ایتمسه ده، آنڭ سببلرن تیره نرهک توشوب ئزلی آلمی؛ آنلقی اقتدارده یوق. باری کوزگه کورنوب طورغان معلمنی گنه کوره، مکتبنڭ بوتون نیگزنده گی معنوی کیمچیلکلرنی اول کوره آلمی. شونڭ اوچون بو معلم ایله اویناو، قایچان بیک طوپاس و تراغیچسکی ده بولوب کیتکه لیدر.

لکن مکتبلرنڭ بوندی ثمره سز بولولارن معلمدن بیگرهک، بو اصول جدیده مکتبلرینڭ اوزلرینڭ توب نیگلرندن ئزلرگه کیرهک. اوللا، بو مکتبلرده حیات دیگان نهرسه یوق. اوزلرنده حیات و روح بولماغان کبک، بو مکتبلرنڭ طورمش ایله ده هیچ بر علاقه لری یوق. مکتب طورمشدن یراق طوردیمی ایندی اول مکتبدن بر نیندیده فائده امید ایتره گه ممکن توگل.

صوگره تاتارلار (عموماً مسلمانلار) همه نهرسه دن اولغان کبک، بو مکتبلردنده، باری

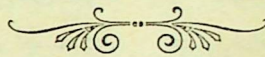
وندنغنه در. حاضر ایسه آنارغده قارامیچه بو مکتبلر آچولاچق.

سیبیرگه زیستوا کرتلگاندن سوک بولار بیک تیزک ایله طارالاچقدر.

بو مکتبلرنک دنیاغه چغووی ایله، مکتبلر- مزده ملیت روحن صافلاو مسئلهسی ده میدانغه چغاچق! فقط بو مسئله بر سیبیر مسلمانلارینه- غنه خاص بولمیچه، عمومی بر مسئله بولغانغه، اول مسئلهنی ایکنچی بر وقتقه قالدروب طورامز.

طوسکی. معلم: ا. بیکولوف.

سیبیرده بو اصول جدیده مکتبلری اورنینه طوواچق مکتبلر طبیعی روس — مسلمان مکتبلری بولاچقدر. حاضرگه سیبیرده بو تیپ مکتبلر بیک آزئی. باری بر نیچه مشهورهک شهرلرده هم بر نیچه اولدهغنه بار. لیکن بو مکتبلر تیز زمانده سیبیر مسلمانلاری آراسنک بیک کوب طارالورغه طورالار. بو تیپ مکتبلرنک اوللارده کوب طارالمی طورولاری ده خاقنک تیسکه رلگندن بولمیچه، باری، اچکی روسیه کبک، بونده آندی مکتبلرنی طاراناق اوچر یز دینیهلرنک (زیستوا کبک) بولما-

ابتدائی مکتبلرین حقنده.

شول درجهده بیرودرکه، بالالار بزنی قایئغنه بولسون، نیندیگنه ملت آراسنده طورسون هم نیندیگنه خاری تأثیرلر بولسون، بونلارنک هیچ بر سینه بیرلمه ینچه، همان ناتار، همان مسلمان اولوب یه شهرک حالگه کیتور ودر. شونک اوچون ابتدائی مکتبلرگه روسلار، عموماً باشقه ملتلر نیندی کوز ایله قاراسه لار، بز مذکور مکتبلرگه آنلاردنده نغراق قارارغه تیوشکنه توکل، بلکه لازمدر.

چونکه بزنگ بالالار بزنگ کوبرهک قسمی ابتدائیدن آری ملی مکتب کورمه سکه مجبور اولاققلار، یعنی ابتدائی مکتبلر بزذن چغو برله روس مکتبلرینه کیته چکلر هم کیتمکده لر. بز شول بالالارغه ابتدائی مکتبلر بزده تیو- شلیسنجه، کما ینبعی ملیت حسی، اسلامیت روحی بیرمه گان بولساق، یاخود بیره آلماساق،

تورکیهنک الوغ تربیه عالملرندن بولغان: ساطع بک حضرتلری «فن تربیه» اسملی اثرینک باشنده اوق «یارینکی عثمانلیلق، بو کونگی مکتبلرده حاضر له نه چکدر» دیمش.

مشار الیه حضرتلری ئه یتکانچه، بزنگده کیله چکده تاتارلق، تورکک هم مسلمانلغییز بو کونگی مکتبلرده حاضر له نه چکدر — یعنی کیله- چک تاتار، مسلمان بولوب یه شه و بز بو کونگی مکتبلرگه باغاودر. فی الحقیقه بوشولایدر: بزنگ بالالار بز دنیاده ترکک ایتمک وقتده، معیشت ایله تارطشقانده، چیت ملتلر تأثیرینه، هم عمومی آغشقه بیرلمه ینچه، تاتار، مسلمان اولوب یه شهر اوچون مطلقا بر قوه روحانیه گه محتا- جلاردر. بو قوتنی باشقه هیچ نهرسه دن کوتهرگه یارامی، مونی بیره چک نهرسه یالغز مکتبلر بزدر. بو قوت ایسه شول: ملیت هم اسلامیت روحن

ایله ابتدائی مکتبلر حاضرله و اوچون ایك
ئلك، مادی جهتی ایله برابر، اصول تعلیم
وفن تربیه و علم الروح علملرینه بحقه آشنا
معلملر نابارغه احتیاج توشه. صوڭ موندی
معلملرنی قایدن آلابز، معلملر جیتشدیه
طورغان اورنلار بز، دارالمعلمین لر بز یوق،
بولوونده تیزگنه امید ایتدرك حاللر کورنمی.
مکتبلر بز بو کونگی حاللرنده، یعنی علم حال
کتابلاری اوقوتوب، فرض، واجب، حلال، حرام
بابلارن بیکله تودن گنه عبارت اولوونده دوام
ایتسه، مطلوب بز اولماغان حاللرگه باروب
چغووبز شېه سزدر.

چرك نیگزگه قورولغان، ملیت حسی بیرو
بوتونله یوق بولغان، دین اوقوتابز دیب
ئهاله نیندی ئه کیدتلر یادلالتوب، بالانگ دیندن
روحن سوندره طورغان ابتدائی مکتبلر بزدن
چققان بالالار بز مطلوب بز بولماغان یاقفه
آوشسه لار، مسؤلیت آلا اوستنده توگل،
بلسکه بر تینلك ملیت حسی، دین روحی بیرو
آلماغان ابتدائی مکتبلر بزددر. شونگ
اوچون ابتدائی مکتبلر بزنی اصلاح ایتدرك،
چن معنی سیله ابتدائی مکتب ایتو اوستبزگه
فرض بولغان برنچی اشبزددر.

ع. المسلمی.

آلارنی بیرونی باشقه مکتبلردن کوتدركه یارامی.
سببی ایسه معلوم: باشقه مکتبلر آنک اوچون
تأسیس ایتولمه گانلر، بلسکه ایکنچی بر ایدیاغه،
ایکنچی بر پلانغه قاراب قورولغانلر.

روس بالالاری اوزلرینگ ابتدائی مکتبلرن
بترگاچه، معیشت هم طورموش لاری اجبار
ایتمه گانلکدن، چیت ملت مکتبلرینه کیتیلر،
همان شول اوزلرینگ مکتبلرنه قالالار. دیمک
ممکن، که آلا رغه ملیت حسن، دین روحن
ابتدائی لدرده آلا آلماسه لار، اورتا مکتبلرنده
آلا رغه ممکن؛ چونکه آلا ر همان تیره یاقلاری
روس اولغانی حالده یه شیلر. ئه روسلارنی
قاراساڭ، ابتدائی نوك بالالارینه ملیت، دین
حسی بیرو رگه کامل معناسیله طوطنالار. چونکه
۸-۱۰ یه لدرده آلمان ملیت، دین حسی شول
قدرنی اورناشا، که صوگندن تشك، طرناڭ
ایله یابشساڭده قوبتاروب آلو ممکن بولمی.
ابتدائی مکتب بترگاچه، حکومت مکتبلرینه،
چیت عالم مکتبینه باراچق بزنك بالالار بزغه
ابتدائی مکتبلر بزدنی درجه ده ملیت حسی،
اسلامیت روحی بیرو رگه تیوشلی ایگانلگی،
بو ایکانی چاغشدروب قاراغانده، شاید
آگلاشلسه کیرهك. شونگ اوچون بزگه ایك
اهمیتلی اولغانی ابتدائی مکتبلردر. چن معنی سی

اداره گه مکتوب.

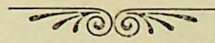
ایکنچی شعبه ده صووق تیمر چیلک که اویره تله،
اوچونچی شعبه ده بالطه اشینه اویره تله در.
هر شعبه ده دورت سنه اویره نومدتی

بووا - بوواده زیستوا قارامقنده بر
ریمیسلینینی اشقولا بار. بواشقولا ده اوچ شعبه
بولوب، برنچی شعبه ده تیمر چیلک که اویره تله،

باشقه تانارلارغه ده بالالارن بیررگه یول باشچی-
سی بولور ایدی دیوب خاطرگه کیله.
بووا اویهنک سیکسان مک (ایر و خاتون)-
دن آرتوق مسلمان بولاتور و ۸ دانه تیمرچی،
صوق تیمرچی، استالهر بوق، حالبوکه
مسلمانلارغه ده باشقه ملت لر کبک بوکشیلرگه
محتاج بولونا. لکن آلاز اوزلرندن شوندی
کشیلر بولدرونی تیوشده تابهیلار، شوکا
کوره بالالارنسه اویره تورگه بیرمیلر. نادان
آغایلار فاشنده بو هنرلر پچراق هنرلر بولوب
کورنه، آنک اوستینه بالانی روس قولینه
بیروب اویره تو هم بالا اوچون آیغه اوچ
صوم چغاروده بیک یات بر اش طیولا.
بووا اویهنی مسلمانلارینه اوزلری آراسنک
بوکشیلرنگ بوقلغینی وشول کشیلرگه کوبی
احتیاج توشکاننی ویل تهولکینه شول خدمتلر
اوچون نیچه و نیچه مکلر مسلمان آقچهسی
کیتکانینی خاطرله بکیلچک یلارده بو اشقولاغه
بالالارن بیرورگه وقت بیتکاننی آکلارغه
تیوش ایدی.

ا. ب.

بولوب، شول دورت سنه مدتندہ مستقل تیمر-
چی، صوق تیمرچی (اسلیسار) هم استالهر
بولورغه لیاقتلی ایتوب چغارالار.
بو اشقولاغه شول هنرلرگه اویره تو اوستینه
روسچه دین، دنیا علملر یده اویره تل.
بونده اویره نوچی بالالاردن هر آیغه اوچ
صوم آقچه آلونا، شول آقچهغه اویره نو، قوارتیرا،
اوقو و یازو نهرسهسی هم آزوق بوش بولادر.
اگر بر بالا فاز وننی قوارتیرده طورونی و آنکغی
آشنی اشارغه تلهمهسه، اوزینه آبروم قوارتیرده
توروب و اوز آزوغن آشی آلادر. بو بالادن
اوچ صومینده آلایلار. بویل بو اشقولاغه ۵۰
قدر روس و چواش بالالاری اویره نهلر، مگر
تأسف، که تاناردن برگنه بولسه ده اویره نوچی
یوق. «اوی» قریه سینک ملاسی بالاسنده رسم
یاصاو و باشقه نهرسلر یاصاوغه استعداد بار-
لغینی سیزوب بو اشقولاغه بالاسن بیررگه نلب
کیلگان ایدی، فقط قبول مدتی ۱۵ نچی
آوغوست دن ۱ نچی اوکنه برگه قدرگنه
بولدغندن قبول مدتی اوزغان ایدی. اگر
بو ملا کیلهسی یله بو اشقولاغه بالاسن بیرسه

اوقو و مکتب عالمینه دائر خبرلر.

بیردیلر. بو یغشی اشکه آخوند حضرتنگ
وعطی تأثیر ایتدی.
دارالمعلمین- آسترخان مسلمانلاری راما-
نوفلار یوبیلییی مناسبتی برله دارالمعلمین
ودارالمعلمات آچارغه فرار بیردیلر.
حاضرگه مونک اوچون اوز آرا اوچ مک

بوگولمه اویازی آقباش اولندن یازالار:
اولبزده ایکی مسجد بولسه ده، بر مکتبده
یوق ایدی. ینه بر محله آیرابزدیوب، اوچونچی
مسجد صاورغه آقچه جیغانلار ایدی، صوکره
خلق اتفاقه کیلوب اوچونچی مسجدنی صالماسقه،
آنک اورنینه اولغه بر مکتب صاورغه فرار

مدرسه ده اوقوب چقغان شاگردلر طرفندن،
 آخوند حضرتنك ۲۵ يىللىق خدمتىنى قوتلاب
 آدرس هم آلطون برله يازلقان قوين ساعتى
 بىرلىدى. حاضرده مدرسه ده اوقى طورغان شا-
 كردلر ده آدرس هم بر كتاب بولهك ايتوب
 بىردىلر. مجلسده تورلى طرفندن كىلگان خطلار،
 تىلغىراممالار اوقولدى. سوكره مدرس افندى نك
 يكرمى بيش يىللىق خدمتى حقنده دافلاد اوقولدى.
 دافلاددن آكلاشك يىغينه كوره شول يكرمى
 بيش يل اچنده شهاب حضرت نك مدرسة سندن
 بىك كوب اماملار، معلم لر چغوب، خاق آراسينه
 علوم و معارف طار اطورغه طرشالار ايكان.
 مجلس شهاب حضرتكه كوب رحمتلر اوقوب،
 تاغیده كوب يىللار شول عالی خدمتنك دوام
 ايتوون تلهب تارالدى.

اوقا امامى محمد صابر الحسنى قوباش غز يته سنك
 دار المعلمين اشى طوغر وسندن بىك كوكلسىز
 معلومانلار بىره در. محمد صابر حضرت نك سوزينه
 قاراغانده پىتر بورغغه يوبىلى مناسبتى برله
 بارمش وكىلردن نه مفتى حضرت ونهده با-
 شقه لارى دار المعلمين اوچون بر خدمت
 كورسه تمه گانلر. صابر حضرت «بزم وکیل-
 لرگه پىتر بورغغه بارغاچ، يوبىلى كونلرى
 اوزغاچده برهر آطنه - اون كون پىتر بورغدن
 قالوب فراقسیه اعضالارى ايله ده كىكاش ايدشوب
 بر تورلى اجتهادده بولولارن التماس ايدلوب
 قامىتيت طرفندن وكالت بىرلگان ايدى. لکن
 بزم وکیل لر يوبىلى كونلرى اوتهر اوتمه س
 وقتدوق پىتر بورغدن قايتوب كىتكانلر.»
 «بو دار المعلمين ايله دار المعلميات غه آرتندن

صوم قدر آچه جيدىلار. چىتندن ده اعانه
 جىماقنى بولالار. باكو ميليانىرى تاگىيف گه ده
 اعانه صوراب كشىلر جىبارورگه بولدىلار.

«مکتب» - خىرلى ساعت! لکن دار المعلمين
 و دار المعلميات كىبى ايكى زور مؤسسسه آچار
 اوچون اوچ مگ صوم كىبى آچه لار آزاراق
 شول. خصوصاً، شوندى زور يوبىلى شرفينه
 ديوب، شوندى زور مؤسسسه لر آچارغه قرار
 بىروبده، آسترخان كىبى زور شهردن اوچ
 مگگنه اعانه جىو - بر جهندن كولكيرهك،
 ايكنجى جهندن تأسف فيلوناچق حالدر.

يقاتير يىنبورغ شهرنده مکتب ابتدائى فائىه
 سینه تاتارچه تياتر اوينامشلار.

«مکتب» - شهرلرده مکتبلر فائده سینه
 تياتر، ادبيات كىچه لرى كىك نهرسه لر ياصاب،
 مکتبلر بزنك مالیه جهتینه بىر آز ياردم ايتو
 بىك معقول اشدر. بو كوبدن كبرهك ايدى.
 يقاتير يىنبورغ مسلمانلار يىنك برنجى آدمى
 باشقه لارغده مثال بولسه ايدى.

يوبىلى - صامارا مدرسة سى نك مدرسى
 آخوند شهاب الدين حضرت نك مدرسك ايتووينه
 بو يل اوننجى مارطده ۲۵ يل طولدى. شول
 مناسبت برله آخوند حضرتنى تبريك ايتهر
 اوچون يوبىلى بىره مى ياصالدى. يوبىلى كونينه
 مدرسة نك حاضرگى شاگردلردن باشقه، شول
 مدرسه ده اوقوب چغوب حاضرده تورلى اوللارده
 ملا و معلم بولوب طور ا طورغان كشىلردن ده
 كوبسى جىولغانلار ايدى. يوبىلى مجلسى بىك
 طنطلى اوتدى.

باشلانغان ایدی. آخرنده اش فعلیت ککه
چقمیچه قالدی. بو — «وقوچیلارغه یاردم»
جمعیته قزان یاشلری آراسنده ایکی یلدن
بیرلی سویله نوب کیله ایندی.

سامارا جمعیته خیریه سی بر هنر مکتبی
آچارغه قرار بیرگان ایدی. حاضرنده جمعیته
یابلووی سببلی، بو مکتبنی خصوصی کشیلر
اسمندن آچونک تشبثینه کرشیله ایهش.

مینره له ننگ اویهدنی زیهستواسی اویهدنه غی
مسلمان مکتبلرنده نظارت ایتهر اوچون هادی
افندی کیلدیبکوف نام ذاتنی اوتکان کوز
ناظر ایتوب تعین قیلغان ایدی. حاضر
کیلدیبکوف جنابلری مینره له اویازننگی باراق
مسلمان مکتب ومدرسه لرینی قاراب چقدی.
هم شولار حقنده اوزیننگ آلمان معلومات
وفکرینی بو کونلرده زیهستواننگ اوفاده بولاچاق
معارف شعبه سی ننگ اسیزدینه دافلاد یاصاب
عرض ایته چک.

اصحابدده بر نیچه ترکمن بایلاری بالا-
لارن روس گیمنازیه لرینه حاضرلر اوچون
بر پانسیون (لیلی مکتب) آچقانلار. موندی
پانسیونلار باشقه شهرلرده ده بیک کیرهک ایدی.
چونکه تاتار بالالری گیمنازیه گه کرور
اوچون حاضرله نوب یورسه ارده اویده گل
تاتارچه سویله شوب یورگانلکدن هم اوینده
ساباغن اویره تورگه کشی بولماغانلقدن انقلاب
حاضرله نه آمیلار هم شوننگ اوچون امتحانده ده
توشوب قالالار.

یورورگه خراجت کیرهک، قامیتت ده آفچه یوق»
کبی عباره لری برله ئه لیگه قدر بولغان امیدلرنی
بوشقه چقارا، «دارالمعلمین ده ایندی بولماس
آخیری» دیگان فکرلرنی باشقه توشوردر.

محمد صابر حضرت ننگ بو سوزلری درست
بولسه، «مکتب» ننگ ۲ نچی نومیرننگ غی شادقلی
خبرننگ ده اصلی بولماغان بولادر.

بزنگ ملی اشلر هر وقت شولای ایندی،
بولووندن بیگرهک بولماغانینه اوشانورغه
طوغری کیلدر.

قزانده آپریل ۱۵ نندن بالالارغه مخصوص
«آق بول» اسمندن بر ژورنال چغا باشلاچاق.
ناشر ومحرری فخرالاسلام افندی آگیف.

قزانده معارف پرور بر نیچه مسلمان
«نشره معارف جمعیته» آچار اوچون اوستافن
توزوب ۲ نچی مارطک گو بیرناطورغه مراجعت
ایتدیلر. بو جمعیته آچلو برله قزانده آچلورغه
اویلانغان «قزلار گیمنازیه سی» مسئله سی
برله مشغول بولاچقدر.

قزان ننگ جمعیته خیریه سی یوبیلی مناسبتی
برله آچلورغه قرار بیرگان هنر مکتبی ننگ
اسمیتا اوستافن ۱۷ نچی مارطده بولغان مجلسنک
تصدیق ایتدی. بو اوستاف واسمیتا بو نیچه
مکتبده حاضرگه ۱۵ بالا اوقوب، برنچی یلغه
۳۰۰۰ سوم راصخود چغاچقدر.

قزانده «وقوچیلارغه یاردم» جمعیته آچار
اوچون بو اوتکان کوز تشبث ومندا کره لر